

Opvoeden op het kinderdagverblijf

Wat ouders moeten weten

Elly Singer

Opvoeden op het kinderdagverblijf

Opvoeden op het kinderdagverblijf

Wat ouders moeten weten

Elly Singer

© Elsevier gezondheidszorg, Amsterdam 2011

Basisontwerp: **VerheulCommunicatie.com, Alphen aan den Rijn**

Foto's omslag: Ruben Keestra

Foto's: Jacinthe Abels (pag. 28 rechts, 34, 62 rechts); BOinK (pag. 29, 38, 39, 53 boven, 67 rechts, 69 onder); Ronald Damwijk (pag. 13 rechts, 21 rechts, 23 rechts, 27 boven, 48 onder, 49 boven, 61 rechts, 69 boven; Frank Evers (pag. 19 boven); Jenny van Herrewegen (pag. 59 links); Kindercentrum De Buitenkans (pag. 31 rechts, 32 onder, 52 boven, 53 onder, 58 rechts, 73); Ruben Keestra (pag. 8, 9, 10 linksboven en rechtsonder, 12 boven, 14, 17, 18, 21 links, 22, 23 links, 25, 27 onder, 28 links, 30, 21 links, 33 links, 35, 36 boven, 37, 38 rechtsboven, 40 links, 41, 42, 44 links, 46, 47 48 links, 49 rechts, 50, 52 onder, 55 56, 57 rechts, 58 links, 60, 61 links, 62 links, 63 rechts, 65, 68 onder, 70, 71, 72, 75, 80; Kinderopvang Onder de pannen (pag. 13 links); Loes Kleerekoper (pag. 19 rechts, 20 onder, 45 boven); Christel Krebber (pag. 12 onder); Project Singer (pag. 10 linksonder, 26, 38 rechtsonder, 43, 44 onder, 45 links, 51, 63 links, 64); Ina Roeleveld (pag. 20 boven, 33 rechts, 36 onder, 40 rechts, 57 links, 68 boven); Hans Werther - in opdracht van Trema Kinderopvang (pag. 11, 15).

Met dank aan de volgende kindercentra:

De Blauwe Watoessie – Skon; Kinderdagverblijf De Blauwe Egel – Skon; Kindercentrum De Buitenkans; Kinderopvang Onder de Pannen; Trema kinderopvang.

Elsevier gezondheidszorg is een imprint van Reed Business bv, Postbus 152, 1000 AD Amsterdam.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Waar dit mogelijk was, is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontlenuen aan in dit boek opgenomen teksten en afbeeldingen, zich in verbinding te stellen met de uitgever.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

ISBN 978 90 352 3286 0

NUR 854, 847

Voorwoord

Voor u ligt het boek *Opvoeden op het kinderdagverblijf*. Dit boek gaat over de opvoeding van kinderen tussen nul en vier jaar die gebruikmaken van een kinderdagverblijf. Voor BOinK is het uitgangspunt dat de ouder altijd de eerst verantwoordelijke blijft voor de opvoeding. Echter, gedurende de uren dat zij opgevangen worden, worden kinderen ook opgevoed. Ouders en pedagogisch medewerkers ('leidsters') kunnen, en moeten vooral ook zo veel mogelijk proberen over deze gedeelde opvoeding in gesprek te gaan. Dit boek is geschreven voor zowel ouders als pedagogisch medewerkers en wil een beeld geven van wat er zoal komt kijken bij deze gedeelde opvoeding. Ouders kunnen invloed uitoefenen op het pedagogisch beleid waar het kindercentrum voor heeft gekozen. Het is daarom van belang dat zowel ouders als pedagogisch medewerkers dezelfde kennis delen en zo, in het belang van het kind, zo goed mogelijk communiceren.

Mijn dank gaat uit naar Elly Singer, auteur van dit boek. Zij heeft, samen met coauteur Loes Kleerekoper en met ondersteuning van onder andere het Pedagogienplatform Kinderopvang, in 2009 het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* geschreven. Het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* is een uitgebreide beschrijving van alle pedagogische elementen waaruit de kinderopvang van nul- tot vierjarigen bestaat.

Het is geen blauwdruk en laat de specifieke keuzes over aan de kinderopvang zelf. Dit boek is hét pedagogisch raamwerk geworden voor het werken met jonge kinderen in kindercentra. Het is geschreven voor ondernemers, managers en pedagogisch medewerkers in de kinderopvang. In korte tijd heeft Elly Singer het bestaande *Pedagogisch Kader* herschreven voor ouders en pedagogisch medewerkers. Het resultaat ligt voor u en is het lezen waard!

Ik hoop dat ouders, oudercommissieleden en pedagogisch medewerkers *Opvoeden op het kinderdagverblijf* zullen gebruiken om met elkaar in gesprek te raken over de opvoeding van (hun) kinderen. De kinderopvang zelf is al druk aan de slag gegaan met het *Pedagogisch kader*. Ouders zijn hierin de belangrijkste partner.

Tot slot dank ik het ministerie van OCW voor de financiële ondersteuning van het project 'Pedagogisch kader voor ouders'. Dit boek is tot stand gekomen in het kader van dit project.

Gjalt Jellesma

Voorzitter BOinK, de Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang en Peuterspeelzalen

Inhoud

5	Voorwoord	31	Hoofdstuk 4 Verzorgen en ‘zelf doen’ <ul style="list-style-type: none">• Eten en drinken• Verschonen, zindelijk worden en slapen• Overleg en uitwisseling
8	Hoofdstuk 1 Inleiding <ul style="list-style-type: none">• Samen opvoeden		
13	Hoofdstuk 2 Verschillen tussen thuis en het dagverblijf <ul style="list-style-type: none">• Opvoeden en doelen• Pedagogische kwaliteit• Verschillen tussen thuis en dagverblijf• Contact en vertrouwen	42	Hoofdstuk 5 Spelen, leren en vriendjes <ul style="list-style-type: none">• Spelen en plezier• Meehelpen, kijken en imiteren• Met hoofd, hart en hand (holisme)• Rituelen, ritmes en regels• Taal, alles verwoorden en uitleggen• Vriendjes en speelmaatjes• Respect voor de eigenheid van het kind
21	Hoofdstuk 3 Vertrouwen en veiligheid <ul style="list-style-type: none">• Eerste kennismaking• De ontwikkeling van de band met de pedagogisch medewerker• Verbinden van twee werelden• Afscheidsrituelen• Manieren om kinderen te helpen zich thuis te voelen• Afscheid van de groep	55	Hoofdstuk 6 Spelactiviteiten <ul style="list-style-type: none">• Bewegen• Ontdekken van de natuur en van de wereld• Puzzelen en bouwen

- *Poppen, auto's en verkleedkleden*
- *Muziek en dans*
- *Beeldende expressie*
- *Boeken, platen, praten, vertellen en voorlezen*
- *Overleg tussen ouders en pedagogisch medewerkers*

66 *Hoofdstuk 7*

Ouders en pedagogisch medewerkers

- *Kwetsbaarheid*
- *Stress en schuldgevoelens*
- *Respect en sociale afstand*
- *Opvang en opvoeding*
- *Vormen van contact*
- *Kinderen vergelijken*
- *Contacten tussen de ouders*
- *Kinderen centraal*

76 *Als je meer wilt lezen ...*

Hoofdstuk 1

Inleiding

Opvang nodig, ja. Spelen met andere kinderen, leuk!
Goed overleg tussen ouders en pedagogisch medewerkers,
natuurlijk! Door kinderopvang vindt vanaf jonge leeftijd
een deel van de opvoeding buiten het gezin plaats.
Daarom willen ouders zeker weten dat hun kind in
goede handen is.

In de kring

Geborgenheid

Ze willen goede kwaliteit. Maar waar kun je dat aan zien? Ouders hebben ervaring met school en daardoor weten ze onmiddellijk of hen die aanspreekt. Ze weten immers zelf nog hoe ze zich daar voelden als kind. Bij kinderopvang ontbreekt vaak dat intuïtief weten. Bovendien hebben veel ouders in het begin zelf moeite om hun kind te brengen. Ze staan achter hun beslissing, maar voelen zich ook een beetje schuldig of onzeker. Ze letten goed op de

pedagogisch medewerker, is die lief voor mijn kind? En ze letten goed op hun kind. Komt hun kind blij thuis en blijft de emotionele band met hun kind even hecht? Pas later ontstaat er ruimte om na te denken over hoe er in de groep met de kinderen gewerkt wordt. Ouders beseffen dan, dat hun kind een eigen wereldje heeft gekregen, relatief los van hen, samen met de andere kinderen en de pedagogisch medewerkers.

Verdiept in hun spel

Afscheid nemen

Samen opvoeden

Kinderopvang is goed voor kinderen als de kwaliteit ervan goed is. Uit onderzoek blijkt dat het belangrijk is dat de pedagogisch medewerkers warm en betrokken zijn en individuele aandacht geven. Dat is veelal prima in orde in Nederlandse kinderdagverblijven. Op andere gebieden wordt hard gewerkt aan verdere uitbouw van het pedagogisch beleid. Bijvoorbeeld het begeleiden van samenspel van kinderen en het bieden van uitdagende ervaringen binnen en buiten. De afgelopen twintig jaar is door verschillende mensen veel vernieuwend werk verzet. Deze kennis is gebundeld in het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* (Singer en Kleerekoper, 2009). Hierin staan de pedagogische basisprincipes en uitwerkingen voor de praktijk.

Kinderopvang is goed voor kinderen als de kwaliteit ervan goed is.

Leren fietsen

Elkaar helpen

Veilige gehechtheid aan de ouders en kinderopvang

De afgelopen dertig jaar is veel onderzoek gedaan naar de invloed van kinderopvang op de veilige hechting van jonge kinderen aan hun ouders. Uit dat onderzoek blijkt dat kinderopvang geen nadelig effect heeft op de band tussen kinderen en hun ouders. Kwalitatief goede kinderopvang kan zelfs een positieve invloed hebben op de band tussen ouders en kind.

Vermeer en Van Ijzendoorn, Kinderopvang: een veilige basis? 2009. www.eco3.nl.

Dit boek, *Opvoeden op het kinderdagverblijf*, is gebaseerd op het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Het geeft informatie over het hoe en waarom van het opvoeden in kindercentra. Ouders, maar ook pedagogisch medewerkers, kunnen lezen waarom het opvoeden in kinderdagverblijven soms anders is dan thuis. Er wordt een overzicht gegeven van wat pedagogisch medewerkers doen met jonge kinderen op het gebied van sociaal leren, taal, muziek, expressie, natuur of motorische ontwikkeling. Het licht ouders voor over wat kwaliteit in de kinderopvang is en waaraan je dat kunt afmeten. Bovenal is dit boek gericht op wederzijds begrip tussen ouders en pedagogisch medewerkers. Goede kwaliteit begint met goede communicatie en samenwerking. Pedagogisch medewerkers hebben inzicht nodig in het

Samen eten

perspectief van de ouders en ontdekken waar ze de ouders nodig hebben voor goede kwaliteit kinderopvang. Er zullen weinig dagverblijven zijn die alles bieden wat in dit boek wordt beschreven. Ouders en pedagogisch medewerkers zullen het wellicht ook niet overal mee eens zijn. De beschrijvingen van de kinderdagverblijfpedagogiek in dit boek zijn NIET bedoeld als maatstaf om het eigen kindercentrum te beoordelen. Ze zijn WEL bedoeld als inspiratie voor pedagogisch medewerkers en voor ouders om actief te kunnen meedenken over de pedagogische doelen en de kwaliteit van het centrum. Aan het einde van ieder hoofdstuk staan vragen die bedoeld zijn voor ouders en pedagogisch medewerkers om na te denken over wat zij belangrijk vinden in de opvoeding, en om samen te denken en te werken aan kwaliteit.

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Denk eens terug aan toen je zelf een klein kind was en nog niet naar de basisschool ging. Wie paste op je? Wat deed je met je vader en moeder? Kende je andere volwassenen?
- 2 Waar kon je als kind spelen? Binnen? Buiten? Had je broers of zusjes en wat deden jullie samen? Waren er andere kinderen om mee te spelen? Had je een vriendje of vriendinnetje? Wat wil je je eigen kind meegeven wat betreft spelen met vriendjes?
- 3 Herinner je je nog hoe je het vond om bij mensen te zijn die je niet zo goed kende zonder je ouders? En herinner je je nog hoe het was om zonder je ouders bij een lieve oma, tante of vertrouwde buurvrouw te spelen of te slapen?
- 4 Wat vond je zelf als kind het allerfijnste? Met je ouders? Met andere kinderen? Hoe zit dat bij jouw kind?
- 5 Hoe zie je kinderopvang? Als een noodzakelijke voorziening in verband met werk? Of als een aanvullend opvoedingsmilieu naast het gezin?

Buiten spelen

Kind op stapstenen

Hoofdstuk 2

Verschillen tussen thuis en het dagverblijf

Veel mensen denken bij opvoeden aan oudere kinderen en aan overdracht van kennis, waarden en normen. Bij jonge kinderen denken mensen aan verzorgen, spelen, rust en regelmaat. Als dat liefdevol gebeurt, zou dat genoeg zijn. Deze opvatting is op zichzelf niet zo gek.

Met z'n allen in de zandbak

Drinken en fruithapje

Liefde, aandacht, zorg, ruimte om te spelen zijn nodig voor een gezonde ontwikkeling. In de thuissituatie komen ouders hier ver mee. Maar voor het opvoeden in een kinderdagverblijf ligt dat anders. Pedagogisch medewerkers moeten veel bewuster met de kinderen omgaan, niet alleen al vanwege het samenwerken met collega's en met de ouders. Het werken met kinderen in een groep stelt ook specifieke eisen.

Kinderen in een groep stellen specifieke eisen

Opvoeden en doelen

Onder opvoeden verstaan we in dit boek alles wat pedagogisch medewerkers doen om veiligheid, geborgenheid en gelegenheid tot spelen en leren te bieden aan de kinderen. Daar valt veel onder. De inrichting van de ruimte, het speelmateriaal, het dagritme, de activiteiten die worden aangeboden en de begeleiding van de kinderen. Bij jonge kinderen moeten alle aspecten van de ontwikkeling aanbod komen: de motorische, emotionele, sociale en creatieve ontwikkeling, en de ontwikkeling van kennis en denken. De verzorging – eten, drinken, verschonen, gaan slapen en aan- en uitkleden – hoort ook bij de opvoeding. Baby's

Muziek maken

moeten nog volledig verzorgd worden, terwijl vierjarigen al zelf eten en drinken, overdag zindelijk zijn en zichzelf kunnen aan- en uitkleden. Dat is een ongelooflijke ontwikkeling in zeer korte tijd! Tijdens het verzorgen stimuleren ouders en pedagogisch medewerkers de kinderen om zichzelf te leren verzorgen.

... de motorische, emotionele, sociale en creatieve ontwikkeling, en de ontwikkeling van kennis en denken moeten aan bod komen.

De ontwikkeling in de eerste kinderjaren verloopt sneller dan in enige periode daarna. Dat is recent weer bevestigd door hersenonderzoek. In de vroege jeugd wordt de basis voor de gehele verdere ontwikkeling gelegd. Voor een groot

deel ligt deze ontwikkeling vast door de genen waarmee we zijn geboren. Maar kinderen hebben ook een omgeving nodig die spontane gedragingen uitlokt en speel- en leerprocessen stimuleert. Ouders en pedagogisch medewerkers hoeven niet perfect te zijn, maar ze moeten wel goed genoeg zijn. Zo hebben baby's volwassenen nodig die tegen hen praten, want anders leren ze geen taal. Ze hebben binnen en buitenruimte nodig om te leren zitten, kruipen, staan, lopen en rennen. Samen met andere kinderen leren ze sociale vaardigheden zoals geven en nemen, elkaar helpen, grapjes maken en samen conflicten oplossen. In de Wet kinderopvang (2005) staat dat kinderdagverblijven moeten bijdragen aan de opvoeding. Er worden vier pedagogische doelen genoemd.

- Lichamelijke en emotionele veiligheid;
- overdragen van waarden en normen;
- bijdragen aan sociale competenties;
- en bijdragen aan persoonlijke competenties.

Baby's vinden elkaars speelgoed spannend

Pedagogische doelen

Wet kinderopvang	Uitwerking in Pedagogisch Kader
Lichamelijke en emotionele veiligheid	<ul style="list-style-type: none">• Veilige omgeving• Vertrouwde relaties met pedagogisch medewerkers• Vertrouwde relaties met kinderen• Vertrouwde gewoontes• Mogen zijn wie je bent
Sociale competenties	<ul style="list-style-type: none">• Sociale vaardigheden voor: samen spelen betrokkenheid, elkaar helpen geven en nemen vrienden maken conflicten oplossen zelfbesef en weten bij wie je hoort
Waarden en normen	<ul style="list-style-type: none">• Morele regels: elkaar geen pijn doen luisteren naar de pedagogisch medewerkers• Accepteren van verschillen• Goede manieren
Persoonlijke competenties	<ul style="list-style-type: none">• Emoties uiten en benoemen• Motoriek en zintuigen: zelfstandig bewegen: kruipen, lopen, rennen, springen fijne motoriek: grijpen, bouwen horen, zien, voelen, ruiken• Zichzelf verzorgen: eten, aankleden, zindelijkheid• Cognitieve vaardigheden: natuur ontdekken en genieten oorzaak en gevolg ontdekken• Taal en communicatie: begrijpen van taal imiteren woorden gebruiken zinnnetjes maken wens om ervaringen te delen genieten van verhalen genieten van rollenspel• Creatieve en beeldende vaardigheden: verven, tekenen, knutselen dansen en muziek maken

Peutergym

De poppenhoek

Deze doelen worden in de Wet niet verder uitgewerkt. Kinderdagverblijven mogen, samen met de ouders, zelf invulling geven aan deze ruime begrippen. In dit boek en in het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* worden handvatten daartoe gegeven.

Pedagogische kwaliteit

De kwaliteit van de opvoeding in de kinderopvang is heel belangrijk. Ouders letten er terecht op of de pedagogisch medewerkers aandacht voor hun kind hebben. Sarah vertelt dat ze zich vaak schuldig voelde als ze haar baby naar de babygroep bracht: *'De vaste leidster op die groep leek volkomen ongeïnteresseerd in de kinderen - zeker in de echt kleine baby's - en het was bijzonder moeilijk om met haar te communiceren. Alles wat enigszins afweek van de norm of*

De gang is ook speelruimte

het schema was problematisch. Als mijn kind weinig dronk, werd de borstvoeding klakkeloos weggegooid.’ Sarah heeft voor haar dochter een ander kinderdagverblijf gezocht, en ze laat haar dochter nu met een gerust hart achter, zonder schuldgevoel en met het idee dat ze een leuke dag tegemoet gaat. ‘Ze heeft daar een vaste kracht die niet alleen erg lief is, maar ook echt bewust observeert hoe de kinderen het doen, die de moeite neemt om dit uitgebreid met ons te bespreken en die ook echt haar taak als tijdelijke opvoeder serieus neemt. Natuurlijk wordt ook hier met invalkrachten gewerkt, maar veel minder.’

Een aantal kwaliteitscriteria waaraan kinderdagverblijven moeten voldoen liggen vast, zoals het aantal kinderen, de opleiding van de pedagogisch medewerkers, en de grootte en inrichting van de binnen- en buitenruimtes. Deze normen worden geïnspecteerd door de inspectie van de GGD. Op de

website van BOinK vind je daarover informatie (www.boink.info). Maar hoe de pedagogisch medewerkers dagelijks met de kinderen omgaan – het persoonlijk contact, de verzorging en het begeleiden van spel – is minstens zo belangrijk.

Verschillen tussen thuis en dagverblijf

Goede samenwerking begint met wederzijdse belangstelling en begrip voor elkaars situatie. De aard van de relatie tussen ouders en kind en tussen pedagogisch medewerker en kind is heel anders. De omgeving waarin ze opvoeden en werken verschilt ook zeer. Hierop komen we in dit boek meermaals terug. Nu geven we alvast in onderstaande tabel de verschillen weer.

Contact en vertrouwen

Goed contact en overleg met pedagogisch medewerkers zijn belangrijke manieren van ouders om zicht te hebben op de kwaliteit die het dagverblijf biedt. Hoe opener het

Ouders	Pedagogisch medewerkers
Sterke emotionele band	Warme persoonlijke relatie
Levenslang	Kortdurend
Een of enkele kinderen	Groep kinderen
Broers en zusjes; familie	Geen familie
Weten veel van elkaar, van vroeger, en hebben verwachtingen voor de toekomst	Weten niet zo veel van elkaar; voornamelijk wat ze onlangs samen gedaan hebben en gaan doen in de groep
Thuisomgeving die is ingericht voor volwassenen en kinderen	Speciaal voor kinderen ingerichte omgeving
Geen pedagogische opleiding	Professionele pedagogische opleiding
Gezin en informele taakverdeling	Professionele organisatie met formele arbeidsvoorwaarden

Moeder geeft baby de borst

Mamma is mamma en juffrouw is juffrouw

Emma ziet haar moeder staan met op haar arm de nieuwe huisgenoot, het wicht dat Julia heet en haar zusje wordt genoemd. Emma barst los in een totale, woedende huilbui. Haar moeder komt in ieder geval één arm te kort voor zoveel drift. De echte strijd om arm, schoot en aandacht, warme aandacht, wordt niet in de crèche uitgevochten maar met de allerbelangrijkste opvoeders, vader en moeder.

De ouders die de opvoeding met de crèche moeten delen hebben van tijd tot tijd vreselijke angsten dat ze geen goede ouders zijn. Die angst wordt minder wanneer ze merken dat hun kind het prettig vindt om naar de crèche te gaan, zoals hier meestal het geval is. Dat geeft ruimte voor een nieuwe angst: hun kind zou wel eens meer van een ander kunnen gaan houden.

Ruthie [leidster]: 'Mamma is mamma en juffrouw is juffrouw. De eerste om wie een kind roept als het verdriet heeft, is toch altijd zijn mamma. Een juffrouw is niet iemand bij wie je altijd wilt blijven.'

Uit: Ursula den Tex, Het vergeten leren. De peuters van de Blauwe groep: een reportage uit de wereld van de tweejarige. Vrij Nederland, 5 december 1987

Vrienden maken in de groep

contact, hoe meer ouders weten over wat hun kind in de groep meemaakt. Volgens de ouders zijn de haal- en brengmomenten een belangrijke check. Een ouder vertelt: *'Als ze iets persoonlijks over mijn kind vertellen, dan denk ik, ze hebben mijn kind echt gezien, mijn kind doet ertoe.'* Veel pedagogisch medewerkers beseffen wat er in ouders omgaat. Soms doordat ze zelf ook ouder zijn *'Ik weet hoe dat voelt, ben zelf ook ouder. Van o, o, o, ik ben te laat, sorry, sorry, sorry. Dan ga je automatisch uitstralen: maak je niet druk, ik maak me ook nergens druk om.'* Maar omgekeerd verwachten pedagogisch medewerkers ook begrip van ouders. Het is fijn als ouders bij het halen belangstelling hebben voor wat we die dag hebben gedaan en af en toe eens een complimentje maken. Over het opbouwen van een vertrouwensrelatie gaat het volgende hoofdstuk.

Bij oma met neefjes en nichtjes

Het speelkeukentje

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Welke rol speelt een pedagogisch medewerker in het leven van een jong kind op het dagverblijf? Doet een pedagogisch medewerker hetzelfde als een ouder? Waarin verschillen ze en waarin lijken ze op elkaar?
- 2 Voel je je als ouder wel eens schuldig tegenover je kind? Wanneer en waarover?
- 3 Voel je je als pedagogisch medewerker wel eens schuldig? Wanneer en waarover?
- 4 Wanneer denk je als ouder of als pedagogisch medewerker: we hebben het kind iets goeds en extra's gegeven door gebruik te maken van een kinderdagverblijf?
- 5 Wat vind jij belangrijke pedagogische doelen waaraan het kinderdagverblijf een bijdrage zou moeten leveren?

Hoofdstuk 3

Vertrouwen en veiligheid

Ouders laten het belangrijkste wat ze hebben achter bij mensen die ze eigenlijk nauwelijks kennen. En daarin zijn ze kwetsbaar. *'Jonge kinderen zijn nog zo'n deel van je en zo afhankelijk'*, legt Tanja uit als Liane met vier maanden naar de crèche gaat. *'Als moeder voel je je kind aan, maar kunnen die pedagogisch medewerkers dat ook?'* Baby's kunnen het zelf nog niet zeggen. Tijdens de eerste contacten in de wenperiode wordt de basis gelegd voor de vertrouwensrelatie tussen ouders, kinderen en pedagogisch medewerkers.

Welkom in de groep

Kusje

Eerste kennismaking

Tijdens de kennismaking informeren pedagogisch medewerkers de ouders over de gang van zaken op het dagverblijf. De ouders krijgen een rondleiding en schriftelijke informatie over het pedagogisch beleid en oudercontacten. De ouders informeren de pedagogisch medewerkers over waar ze bereikbaar zijn in geval van nood en over de gang van zaken thuis. Maar voor ouders gaat alles vaak pas echt leven als ze voor het eerst hun kind komen brengen.

Het beste is als de ouders de eerste dagen van de wenperiode met het kind meekomen. Meekomen en rondkijken in de groep is een gouden kans om samen met het kind te leren hoe het dagverblijf werkt. De pedagogisch medewerkers kunnen dan ook praktische vragen stellen aan de ouders. Hoe troost u uw kind? Zingt u liedjes bij het slapengaan?

In de wenperiode wordt de basis gelegd voor de vertrouwensrelatie tussen ouders, kinderen en pedagogisch medewerkers.

Wat vindt uw kind grappig? De ouders kunnen zien hoe de pedagogisch medewerkers met de kinderen werken. Het kind kan vanaf zijn vaders of moeders schoot kijken wat de andere kinderen doen. Misschien wil het al even meespelen. Samen kunnen ouders en kind praten over wat ze zien.

In de wenperiode worden afspraken gemaakt over het afstemmen van dagritmes in voeding en slaap. Veel kinderdagverblijven hebben een schriftje waarin ouders en

pedagogisch medewerkers hun ervaringen met het kind opschrijven.

De ontwikkeling van een band met de pedagogisch medewerker

Hoe het wennen gaat, hangt samen met de ontwikkeling van de gehechtheidrelatie tussen kind en ouders.

Baby's tot zes maanden. Het ontwikkelen van een speciale band met de ouders begint al voor de geboorte

Wegbrengen

door gewenning aan de stem van de moeder en geluiden in haar omgeving. Baby's van enkele dagen herkennen al de geur van de melk van hun moeder. Ouders en kind ontwikkelen vertrouwde patronen van aanraken, voeden, verschonen, zingen of praten en geluidjes maken. Rond zeven weken begint het kind te lachen. Dan kunnen de ouders genieten van het eerste lachje. Hoe jonger het kind, hoe gemakkelijker het kind went op het dagverblijf.

Veel nieuwe prikkels op het dagverblijf kunnen heel vermoeiend zijn.

Maar veel nieuwe prikkels op het dagverblijf kunnen wel heel vermoeiend zijn. Uit onderzoek blijkt dat heel jonge baby's soms stress kunnen hebben in de groep. Bovendien vinden ouders het vaak erg moeilijk om de zorg voor hun kind aan iemand anders toe te vertrouwen.

Boos

Ze zijn zelf nog bezig om zich helemaal vertrouwd met hun kindje te voelen en een specifieke band op te bouwen.

Kinderen tussen zes maanden en drie jaar. Baby's leren snel om een duidelijk onderscheid te maken tussen 'vertrouwd' en 'niet vertrouwd'. Dan ontstaan rond acht of negen maanden de eerste vormen van eenkennigheid en scheidingsangst. Veel baby's protesteren dan met hard huilen als de ouder hen achterlaat bij een oppas of pedagogisch medewerker. Protesteren en huilen bij een scheiding duiden erop dat er een bijzondere band is ontstaan tussen de ouders en het kind. Wanneer is in de periode van eenkennigheid moeilijker. Sommige kinderen raken zo overstuur als hun ouders weggaan dat ze nauwelijks troostbaar zijn door pedagogisch medewerkers. Maar de meeste baby's leren geleidelijk dat de pedagogisch medewerkers ook goed voor hen zorgen als mama of papa er niet zijn. De pedagogisch medewerkers worden dan vervangende hechtingsfiguren.

Helemaal verdiept in spel

Kinderen vanaf tweeënhalft jaar. Kinderen vanaf tweeënhalft jaar gaan steeds beter begrijpen waar papa en mama zijn als zij op het dagverblijf zijn. Ze zijn in staat om het beeld van hun ouders vast te houden tijdens hun afwezigheid. Dat heeft te maken met de ontwikkeling van het cognitieve vermogen om een voorstelling (representatie) te maken van iets wat in het hier en nu afwezig is. Tijdens een rollenspel kunnen ze doen alsof ze hun ouders bellen of 'vadertje en moedertje' spelen. De kinderen begrijpen beter het dagritme en snappen als de pedagogisch medewerker zegt: Eerst gaan we nog in de kring drinken en een rijstwafel eten, dan mogen jullie nog even spelen en dan komt papa je halen. *Spelen met vriendjes.* Baby's zijn al in elkaar geïnteresseerd. Wat ze met elkaar kunnen neemt toe naarmate ze mobieler zijn. Als ze naar elkaar toe kunnen kruipen en iets geven of pakken, krijgen ze meer plezier in het samenspelen. Vanaf anderhalf jaar worden andere kinderen steeds belangrijker en dan ontstaan ook de eerste vriendschappen tussen kinderen. Hoe aantrekkelijker het spelen met andere kinderen is, hoe sneller het kind went.

Verbinden van twee werelden

De wenperiode is heel belangrijk voor het contact van ouders met hun kind over het dagverblijf. Jonge kinderen hebben te weinig taal om thuis te vertellen wat ze hebben meegemaakt. Als ouders op de groep kijken tijdens het wennen of brengen en halen, kunnen de kinderen hun ervaringen met hen delen. Ouders kunnen samen kijken en met hun kinderen praten over de volgende onderwerpen:

- Hoe heten de juffen? Hoe heten de kinderen in de groep? Hoe heet je groep? Ouder en kind kunnen

Het kind hoeft niet in twee gescheiden ervaringswerelden te leven.

samen kijken naar foto's van de kinderen en de juffen.

- Wat doen de kinderen? Wat doen ze eerst, wat daarna, waar zijn de wc's? Aan wie kun je drinken en eten vragen? Wat staat er op de pictogrammen van het dagritme?
- Welk speelgoed is er? Waar spelen de kinderen mee? Waar wil het kind mee spelen?
- Wat zit er in het mandje van het kind? Zijn beertje, reservekleertjes, een speen of andere spulletjes van thuis?

Natuurlijk kan dit niet allemaal in een paar wendagen worden ontdekt. Maar de ouders en het kind kunnen er een begin mee maken. Bij het halen en brengen kunnen de ouders ermee doorgaan. Bijvoorbeeld door aan de pedagogisch medewerker te vragen wat het kind heeft gedaan en te kijken naar wat het kind zelf laat zien. Het kind hoeft dan niet in twee gescheiden ervaringswerelden te leven.

Om de thuiswereld een plekje in de groep te geven, kunnen pedagogisch medewerkers aan de ouders vragen om een collage te maken van foto's van de ouders, broers of zusjes, van huisdieren en dingen die voor het kind belangrijk zijn. Zo leren de pedagogisch medewerkers iets van de thuissituatie en kunnen ze met de kinderen praten over thuis als ze naar de foto's kijken.

Afscheidsrituelen

Veel jonge kinderen hebben moeite met overgangen van de ene situatie naar de andere. Dat geldt zowel voor thuis als

op het dagverblijf. Bijvoorbeeld als het kind moet stoppen met spelen om naar bed te gaan of zich moet aankleden om mee te gaan boodschappen doen. Dat komt niet alleen doordat tweejarigen koppig zijn en een eigen wil hebben. Het komt ook doordat jonge kinderen nieuwe situaties moeilijk kunnen overzien. Ze weten dan even niet hoe alles moet, raken in de war en gaan zich verzetten.

Bij het afscheid nemen van de ouder speelt nog iets anders ook een rol: jonge kinderen baseren hun veiligheid op direct contact met hechtingsfiguren. Thuis zijn dat de ouders en op het dagverblijf de pedagogisch medewerkers. Bij het afscheid nemen moeten kinderen een overgang maken van de ouder als belangrijkste hechtingsfiguur naar de pedagogisch medewerkers. Daar hebben sommige kinderen veel moeite mee. Ze vallen even in een gat en moeten huilen. Of raken in de war. Er zijn kinderen die hun ouder(s) kort na binnenkomst bijna negeren; alsof ze zo de verwarring van de overgang van ouder naar pedagogisch medewerker willen oplossen. In de regel houdt de verwarring en het huilen na troost van de pedagogisch medewerkers snel op en vindt het kind een plekje in de groep.

Pedagogisch medewerkers en ouders helpen het kind bij het afscheid nemen door afscheidsrituelen te ontwikkelen. Een afscheidsritueel is een vertrouwd handelingspatroon om uiting te geven aan moeilijke emoties. Dat ritueel overbrugt de overgang van de een naar de ander. Het kind weet dan weer wat het moet doen en raakt niet in de war. Kinderen spelen een heel actieve rol in het maken van afscheidsrituelen. Sommige kinderen, zoals Janna in onderstaande column van Marcel Groeneweg, hebben uitgebreide rituelen die stap voor stap precies moeten worden gevolgd. Andere kinderen hebben genoeg aan een snelle kus en aai over hun bol. Als het enigszins kan, doen ouders er goed aan om hun kind hierin te volgen. De 'heerszucht' van het kind is namelijk niet tegen de ouders gericht. Het jonge kind is door de

Afscheidsritueel

Steun aan elkaar

De kunst van het afscheid nemen

Afscheid nemen van je kind begint al snel. Simpelweg niet naar haar kijken is al een vorm van afscheid nemen. Stel je voor dat ze zomaar stikt! Of dat ze raar met haar ogen begint te rollen, en dat ik dat dan net niet zie. Al snel bleek het in de praktijk onmogelijk om dag en nacht naar haar te kijken. Is ook niet gezond. Denk ik. Maar daarna kwam al snel mijn afscheid nemen van haar slaapkamer. Zij alleen in een kamer, ik in een andere. Met de babyfoon aan, dat wel.

'Ik hoor wat!'

En ja hoor, daar ben ik weer, terug de kamer in, waar Janna onschuldig met haar knuffel aan het ritselen is. Maar ook dit gaat over. Nu komt het al voor dat ik vergeet de babyfoon aan te zetten. De kamer uitlopen valt niet meer onder afscheid nemen.

Janna, inmiddels, heeft het afscheid nemen tot een oneindig ritueel gemaakt. Zodra ik haar jas tevoorschijn haal, rent de ze de woonkamer in. Ze verzamelt dan haar drie poppen en twee beren en zet deze naast elkaar op de bank. Allemaal krijgen ze een kusje. Dan krijgen ze allemaal

apart een zwaaitje. Daarna moet er driftig gewuifd worden naar de twee goudvissen. 'Vis, vis!', roept ze dan enthousiast, ook al omdat dit tot nu toe het enige woord is dat ze kan zeggen. Dan moet er in de keuken ook nog gezwaaid worden, gewoon wild in het rond. Wanneer ik haar jas aan wil trekken, mag dat alleen als ze op de onderste trede van de trap zit. Elke andere plek wordt door middel van hevig misbaar afgekeurd. De laatste tijd sta ik dus zo'n twintig minuten eerder op, anders kom ik nooit op tijd de deur uit.

Toen ik haar voor het eerst wegbracht naar het kinderdagverblijf, had ik me voorbereid op een dramatisch afscheid, zowel van mijn kant als van de hare. Maar dat werd, dankzij haar leidster, geen enkel probleem. Zelden zo'n enthousiaste, warme glimlach gezien; gecombineerd met wijd open armen waar Janna zo'n beetje direct in sprong, om mij vervolgens niet meer aan te kijken. Prima toch. En nu zij anderhalf jaar oud is en door begint te krijgen dat ik haar verlaat, huilt ze soms dikke tranen. Maar deze zijn zo duidelijk krokodil, dat ik me er weinig van aantrek, ook al omdat ik weet dat zij binnen vijf minuten luid lachend boven aan de glijbaan zal staan. Dag Janna!
Marcel Groeneweg

Een afscheidsritueel overbruggt de overgang van het kinderdagverblijf naar de ouder. Het kind raakt dan niet in de war.

rituele handelingen bezig om zijn of haar wereld voorspelbaar te maken en om greep te krijgen op eigen emoties en gedrag. Dat zijn belangrijke doelen in de opvoeding.

Manieren om kinderen te helpen zich thuis te voelen

Naast het afscheidsritueel hebben ouders en pedagogisch medewerkers nog veel andere manieren om het kind te helpen zich thuis te voelen. Dreumesen die nieuw zijn in de groep zoeken vaak de nabijheid van een van de pedagogisch medewerkers. Ze blijven in haar buurt, willen op schoot en regelmatig worden aangeraakt. In die

Op avontuur

De kinderen van mijn groep

beginperiode leren de pedagogisch medewerkers de kinderen hoe de groep werkt:

- Ze hebben persoonlijk contact met het kind om een vertrouwde relatie op te bouwen. Ze maken grapjes en troosten als dat nodig is.
- Ze leren het de groepsrituelen van de kring, de lunch, slapengaan, naar buiten en naar binnen gaan, verschoenen, opruimen en liedjes zingen.
- Ze praten veel met het nieuwe kindje en leggen dingen uit.
- Ze praten over thuis en leggen uit dat mama of papa straks (bijvoorbeeld na de thee en het vrije spelen) komt om het kind op te halen.

Onbedoeld kunnen ouders en pedagogisch medewerkers het de kinderen knap moeilijk maken.

Geduld, regelmaat, rust en persoonlijk contact zijn sleutelbegrippen.

De pedagogisch medewerkers helpen het nieuwe kind in het contact met de andere kinderen.

- Ze stellen het nieuwe kind voor en praten af en toe ook met de andere kinderen over de gezinsfoto's van het nieuwe kind op de familiemuur.
- Ze noemen de namen van de kinderen vaak, zodat de kinderen elkaars namen leren kennen.
- Ze spelen mee met een groepje kinderen om de nieuweling te helpen met andere kinderen om te gaan.
- Ze geven uitleg aan het nieuwe kind over wat andere kinderen willen of niet willen, wat de regels zijn, en wat van het kind verwacht wordt.
- Ze zorgen dat er een warme, betrokken sfeer in de groep is, dat er een wij-gevoel is.

Onbedoeld kunnen ouders en pedagogisch medewerkers het de kinderen knap moeilijk maken. Bijvoorbeeld door al hun aandacht te richten op elkaar. Het kind voelt zich dan buitengesloten en verlaten, wat tot huilen leidt. Of ouders brengen hun kind 's morgens als de groep al in de kring zit voor het ochtendritueel. Dan heeft de pedagogisch medewerker geen tijd voor een persoonlijke begroeting van het kind, eventuele zwaairituelen bij het afscheid nemen kunnen niet worden uitgevoerd en het kind moet zich plompverloren voegen bij de anderen. Sommige kinderen kunnen dan de hele ochtend van streek zijn.

Ouders en pedagogisch medewerkers kunnen kinderen voorbereiden op bijzondere omstandigheden van een dag. Sommige kinderen worden onhandelbaar als hun lievelingsleidster er onverwacht niet is. Of als hun vriendje niet komt. Het helpt om dat de kinderen vooraf te zeggen. Geduld, regelmaat, rust en persoonlijk contact zijn sleutelbegrippen.

Even alle aandacht

Straks kan mama mijn tekening zien

Hoe was de dag?

Afscheid van de groep

Op het dagverblijf wisselen kinderen vaak een of meerdere malen van groep. Bijvoorbeeld omdat er gewerkt wordt met babygroepen en peutergroepen. Als het kind naar een nieuwe groep gaat moet het opnieuw wennen. In de babygroep was hij of zij een van de grootste kinderen en dan opeens hoort het in de peutergroep weer tot de kleintjes. Deze overgang kan voor kinderen zeer moeilijk zijn, wat blijkt uit veel huilen, slecht slapen, weer in hun broek poepen. Wat de overgang vergemakkelijkt, is gelijk overgaan met een vriendje. Als volwassenen denken we vaak 'het kind is gewend aan het dagverblijf', maar vanuit het perspectief van het kind gaat het om vertrouwde kinderen en pedagogisch medewerkers in zijn of haar groep. Een vertrouwd vriendje in de nieuwe groep is een enorme steun.

Met vier jaar vindt het laatste afscheid plaats, dan gaat het kind naar de basisschool. Vaak hebben het dagverblijf en de basisschool afspraken om het kind enkele ochtenden of middagen te laten wennen op de 'grote school'. Dat is ook gemakkelijker als kinderen dat met z'n tweeën doen of al kinderen op de basisschool kennen. Als de laatste dag op het dagverblijf is aangebroken, hebben de pedagogisch medewerkers een afscheidsritueel. Daarmee wordt uitgedrukt dat het afscheid van het kind een belangrijke gebeurtenis is voor iedereen. Het is ook feest dat het kind zo groot is dat hij of zij naar de grote school mag. Voor ouders is dit ook een belangrijk moment om hun betrokkenheid en waardering uit te drukken, en om afscheid te nemen van de vriendjes en eventuele ouders van die vriendjes. De groep was immers de eerste vertrouwde leefwereld van het kind buiten het gezin.

Dag! Tot morgen

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Voor de eerste bezoeken aan de groep tijdens de wensperiode is het handig als ouders een klein lijstje maken van de punten waarop ze willen letten. Wat vinden zij belangrijk voor hun kind? Hoe doen ze dat op het dagverblijf?
- 2 Hoe begroeten de pedagogisch medewerkers de kinderen bij het brengen? Hartelijk en persoonlijk? Hoe begroeten ze de ouders? Helpen zij of de ouders het kind om een plekje te vinden in de groep?
- 3 Hoe gedragen de ouders zich bij het halen en brengen? Welke rituelen werken goed? Zijn er vuistregels voor ouders om respect te tonen voor het eigen leventje dat de kinderen in de groep met elkaar hebben?
- 4 Hoe gedragen de pedagogisch medewerkers zich tegenover de ouders? Hoe kunnen ze rekening houden met het leven van de ouders en eventuele andere kinderen in het gezin (ochtendspits, stress, uitlopende werktijden)?
- 5 Is er een familiemuur met foto's? Wat vertellen de ouders van de kinderen uit de groep over hun familie?
- 6 Hoe is het beleid van het dagverblijf voor overgang van de ene groep naar de andere? Wordt er rekening gehouden met het belang van het kind om samen met een vriendje of vertrouwd kind naar een nieuwe groep te gaan?

Hoofdstuk 4

Verzorgen en 'zelf doen'

Een groot deel van de dag besteden pedagogisch medewerkers aan het verzorgen van de kinderen. Verzorgen van jonge kinderen is opvoeden, want tijdens het verzorgen leren kinderen om zichzelf te verzorgen. Deels doen de pedagogisch medewerkers hetzelfde als ouders thuis om kinderen te leren zelf te eten en drinken, naar het toilet te gaan, en kleding aan en uit te trekken. Ze verzorgen het kind, het kind mag steeds meer zelf doen, en ze reageren rustig als een gezichtje helemaal besmeurd is met fruithap.

Voeren met een lepeltje

Leren smeren

Samen eten

Vergeleken met ouders hebben pedagogisch medewerkers het grote voordeel van kinderen met elkaar. Kinderen imiteren elkaar. Zien eten, doet eten. Een machtsstrijd rond

Een machtsstrijd rond eten komt in kinderdagverblijven dan ook minder vaak voor dan thuis.

eten komt in kinderdagverblijven dan ook minder vaak voor dan thuis. De oudere kinderen willen graag helpen: bordjes op tafel, bekers uitdelen, eten uit de keuken halen. Als dat elke dag gebeurt, ontstaat er een soort ritueel. Kinderen weten precies wat er gaat gebeuren en staan te popelen wie mag helpen en iets mag doen.

Er zijn ook dingen die moeilijker zijn in een groepssituatie. Het tempo van de kinderen is heel verschillend. Als kinderen op elkaar moeten wachten zitten ze eindeloos

Famke probeert met lepel te eten

Helpen in de keuken

aan tafel en worden ze vervelend. Soms gebeuren er veel kleine ongelukjes tegelijkertijd, bekertjes die omvallen, huilende kinderen, veel kinderen die hulp nodig hebben. Dan wordt er van pedagogisch medewerkers flexibiliteit, geduld en incasseringsvermogen gevraagd. En humor natuurlijk.

Pedagogisch medewerkers sluiten zo veel mogelijk aan bij wat de kinderen thuis gewend zijn en wat de ouders graag willen. Er wordt rekening gehouden met allergieën en religieuze voorschriften. Natuurlijk zijn er ook grenzen aan wat kan binnen een groepsituatie. Die grenzen zijn niet in alle groepen en kinderdagverblijven dezelfde. Maar met een open en reële houding bij pedagogisch medewerkers en ouders kunnen er bijna altijd bevredigende oplossingen worden gevonden.

Eten en drinken

De kinderen krijgen smakelijk eten dat voldoet aan de voedingsrichtlijnen en hygiënische eisen. Eten en drinken zijn bij uitstek een plezierig en sociaal gebeuren. Baby's hebben even alle aandacht van de pedagogisch medewerker als ze hun flesje krijgen. De dreumesen doen graag mee met de liedjes aan tafel, maar zijn vaak stil als ze eten; ze hebben daar nog al hun aandacht voor nodig. De peuters kletsen al honderduit aan tafel. Traktaties bij feesten, afscheid of

Pannenkoekbeslag maken

Meehelpen bij het fruithapje

verjaardagen maken voor jonge kinderen het wij-samen-gevoel tastbaar: we zijn blij dat jij er bent.

Bij baby's volgen de pedagogisch medewerkers veelal zo veel mogelijk het voedingsschema van de individuele baby. Terwijl de peuters al veel meer het dagschema van de groep volgen. Het begrijpen van het dagschema gaat geleidelijk. Eerst kijken ze met grote ogen wat er allemaal gebeurt en wachten ze op de pedagogisch medewerker die hen op een stoeltje zet. Maar de meeste kinderen weten al snel wat er van hen verwacht wordt en gaan zelf aan tafel zitten, doen mee aan de liedjes en willen graag helpen met op- en afruimen.

Tijdens het eten en drinken oefenen kinderen hun fijn motorische vaardigheden: een lepel pakken, vasthouden, naar de mond brengen. Ze willen het 'zelf doen'. Ze ontwikkelen een eigen smaak. De mond is een gevoelig orgaan voor zintuiglijke ervaringen. Kinderen ontdekken dat je een rijstebroodje kunt breken en verkrumelen, en dat je ermee kunt soppelen. En als een beker omvalt, kun je schrikken van al het oranje op tafel. Pedagogisch medewerkers gaan daar geduldig mee om. Expres omgooien van bekers mag niet en eten op de grond gooien ook niet. Kinderen moeten

Tijdens het eten en drinken oefenen kinderen hun fijn motorische vaardigheden.

immers goede eetgewoontes en manieren leren. Maar spelen met eten om het te leren kennen kan wel. Het zijn vaak dunne grenzen die pedagogisch medewerkers moeten bewaken, en die liggen ook verschillend voor elk kind, afhankelijk van het ontwikkelingsniveau. De meeste kinderen accepteren dat aan sommige kinderen andere eisen worden gesteld als pedagogisch medewerkers dat uitleggen.

Zelf thee inschenken

Verschonen, zindelijk worden en slapen

Jonge kinderen worden meerdere malen per dag verschoond en ze worden één tot drie keer per dag op het dagverblijf naar bed gebracht om te slapen. Op deze momenten heeft het kind

even helemaal de ongedeelde aandacht van de pedagogisch medewerker. Er is lijfelijk contact en intimiteit, dat is plezierig maar ook delicaat. Pedagogisch medewerkers hebben, zeker in het begin, niet die vertrouwdheid van de ouders. Daarom

Helpen met de afwas

De baby krijgt een schone luier

doen ze niets onverwacht en betrekken ze het kind bij wat ze doen. Ze kondigen aan wanneer ze de baby of peuter gaan optillen om hem te verschoonen, om schrikken te voorkomen. Samen met het kind zorgen ze dat er wordt verschoond én dat ze samen plezier hebben! Pedagogisch medewerkers zijn alert op signalen van vermoeidheid en ongelukjes met ontlasting. Ze vertellen het kind wat ze zien of ruiken. Zo leert het kind zelf te herkennen wanneer het moe is of een vuile broek heeft. Bij het verschoonen en naar bed gaan hebben de meeste kinderen rituelen. Vaak is er een vaste volgorde van de handelingen. Bijvoorbeeld: eerst zelf de broek uittrekken en zelf een schone luier pakken en op de commode klimmen; dan doet de pedagogisch medewerker de luier uit, verschoont de billen en doet een nieuwe luier om. Het kind mag dan zelf weer de vieze luier in bak gooien. Bij het sla-pengaan heeft elk kind zijn of haar eigen beertje of lapje en lievelingsliedje dat moet worden gezongen. De meeste kinderen hebben tijd nodig om te wennen aan het idee dat ze naar bed gaan. Ze willen nog even rondrentelen of nemen

met moeite afscheid van het spel waarmee ze bezig zijn. Daarom kondigen de pedagogisch medewerkers een tijdje voordat ze moeten opruimen aan wat er gaat gebeuren. Op den duur vinden kinderen zelf rituelen en gewoontes om rust te vinden, ook buiten de slaaptijd. Bijvoorbeeld door op een vast plaatsje te gaan liggen als ze even willen rusten

Even een momentje rust

In de bedjes

tijdens het vrije spel of door hun knuffel of lapje te pakken. Duimen en zuigen op een speen zijn klassiekers, maar worden niet altijd gewaardeerd door ouders en pedagogisch medewerkers.

Kinderen houden er vaak niet van als volwassenen aan hun lijf zitten voor het aan- en uitkleden.

Kinderen houden er vaak niet van als volwassenen aan hun lijf zitten voor het aan- en uitkleden. Daarom nodigt de pedagogisch medewerker het kind uit om mee te doen. Armpjes omhoog doen, zelf het truitje naar beneden trekken. Ze geeft aanwijzingen en hulp waar nodig, maar laat de kinderen ook rustig broeken verkeerd aandoen en worstelen met knopen. Tijdens het aan- en uitkleden leren kinderen de woorden voor lichaamsdelen: arm, been, hoofd, neus. Ze ontdekken ook de verschillen tussen jongens en meisjes, en leren woorden voor de geslachtsdelen. De pedagogisch medewerker biedt ruimte en ook grenzen voor seksueel getint gedrag. Ze bespreekt met de kinderen wat 'fijn' is en 'niet fijn' is.

Zindelijk worden is een mijlpaal in het leven van jonge kinderen (en hun ouders). De meeste kinderen zijn voor hun tweede verjaardag niet rijp om zindelijk te worden. Het leren beheersen van de sluitspieren is afhankelijk van neurologische ontwikkelingen. Als het kind rijp is om zindelijk te worden, helpen pedagogisch medewerkers het kind om zich bewust te worden van aandrang en gebruik van sluitspieren. Ze benoemen wat het kind doet als hij of zij gaat poepen of plassen. Ze vragen af en toe of het kind naar de wc moet. Bovendien helpt het dat ze andere kinderen zien die gaan poepen of plassen. Als het enigszins mogelijk is sluiten ouders en pedagogisch medewerkers hun aanpak op elkaar aan.

Handjes wassen na het plassen

Zo'n rits is lastig!

Opruimen is leren ordenen

Helpen vegen na het eten

Overleg en uitwisseling

Vanaf de eerste kennismaking overleggen ouders en pedagogisch medewerkers over de eet- en slaapgewoontes thuis en in het dagverblijf. Huisregels worden besproken. Bijvoorbeeld of kinderen op hun verjaardag mogen trakteren op zoetigheid of niet. Eventuele medicijnen, allergieën en dieetvoorschriften worden besproken in verband met gezondheid of religieuze overtuigingen. Zo nodig wordt regelmatig informatie uitgewisseld over het eetgedrag van een kind.

Zelf je schoenen aantrekken

Wat betreft eten en drinken hebben volwassenen vaak sterke overtuigingen over wat goed is voor hun kind of de kinderen in de groep. Over hoeveel een kind moet eten en of hartig en zoet beleg moet worden afgewisseld. Waar de grens ligt tussen gezond spelen met eten en ongemanierd gedrag. Hoelang kinderen aan tafel op elkaar moeten wachten en wanneer ze van tafel mogen. Ook de lichamelijke verzorging is sterk gebonden aan cultuur, waarden en normen. De manier waarop kinderen op het dagverblijf worden ondersteund bij het zindelijk worden, gebeurt altijd in overleg met de ouders. Seksualiteit is een gevoelig onderwerp. Hoe noemen de ouders de geslachtsorganen van het kind? Vinden ze het goed als kinderen elkaars geslachtsorganen bekijken en bevoelen? Mogen kinderen in hun blootje rondlopen? Voor het aan- en uitkleden vragen pedagogisch medewerkers praktische medewerking aan ouders. Door de kinderen gemakkelijk aan en uit te trekken kleren aan te doen. Liefst broeken met een elastiek! En om extra kleding mee te geven voor ongelukjes bij plassen en poepen; en warme kleding en regenkleding voor buiten. Voor het slapengaan is het fijn als de pedagogisch medewerkers de slaaprituelen van thuis kennen en de kinderen een knuffel van thuis mee krijgen.

Yoghurt smeert lekkerder dan karnemelk

Op wat oudere leeftijd lijkt het zo vanzelfsprekend: met twee handen de beker oppakken, naar de mond brengen en leegdrinken. (...) Maar hoeveel concentratie en discipline is er niet nodig om zo groot mens te worden, hoeveel afzien van genot. Je kunt zoveel meer met een beker melk dan hem gewoon naar binnen gieten. Je kunt je tong in de melk steken ('Niet als een poesje drinken, Ido'). Je kunt heerlijk bubbeltjes blazen in de melk ('Gracia, je kunt ook gewoon drinken zonder geluiden'). De vingers in de beker steken en langzaam, één voor één aflikken ('Niet zo knoeien, Jonathan'). Wat in de mond binnen is gekomen er weer uit laten lopen zodat het langzaam over kin en borst naar beneden druipt ('Miguel!'). De vloed halverwege met de hand opvangen en dan zorgvuldig over de wangen smeren tot in het haar. Of wat op tafel terecht is gekomen met platte hand in steeds wijdere cirkels uitwrijven. Karnemelk smeert lekkerder uit dan halfvolle melk en yoghurt weer lekkerder dan karnemelk ('Rutger, ga even een doekje pakken'). Ruth [leidster] vermoedt dat Rutger expres knoeit dat hij het leuk vindt om een doekje te pakken en te dweilen ('Nee Sophie, dat kan Rutger best zelf').

Uit: Ursula den Tex, Het vergeten leren. De peuters van de Blauwe groep: een reportage uit de wereld van de tweejarige. Vrij Nederland, 5 december 1987.

Plassen op de WC leer je van elkaar

Een fiere straal

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Zijn er bijzonderheden qua eten bij een individueel kind? In verband met religie of levensovertuiging? In verband met ziekte of allergie? Hoe kan daar in de groep rekening mee worden gehouden?
- 2 Hoe gaat het eten in de groep? En hoe thuis? Wat mogen de kinderen zelf doen? Hoe wordt omgegaan met 'spelen' met eten? Helpen de kinderen met opruimen en afwassen? Wordt er voorgelezen of worden er liedjes gezongen? Hoe maken ouders en pedagogisch medewerkers de maaltijd gezellig?
- 3 Wat vind je gezonde voeding voor jonge kinderen? Hoeveel moet een kind eten? Hoe wordt in de groep en thuis omgegaan met snoep en feestelijke traktaties?
- 4 Het dagverblijf maakt in de babygroep een video van het verschonen en bekijkt die samen met de ouders. Hoe maakt de pedagogisch medewerker contact? Hoe praat ze met het kind? Volgt ze de aandacht van het kind?
- 5 Welke woorden gebruiken de pedagogisch medewerkers voor de geslachtsdelen van het kind? Welke woorden gebruiken de ouders? Hoe gaan ze om met bloot bij rennen of spelen? En hoe met de interesse van de kinderen in de geslachtsdelen van zichzelf en andere kinderen?
- 6 Hoe helpen ouders en pedagogisch medewerkers de kinderen om zindelijk te worden?

Lekker slapen

Hoofdstuk 5

Spelen, leren en vriendjes

Tweejarige kinderen zitten op de grond en stoppen hun handjes in schoteltjes met verf en smeren daarmee niet alleen het papier maar ook hun gezicht vol ... De kinderen mogen naar buiten, rennen naar de deur en gaan op hun billen op de grond zitten ... Twee kinderen hebben ruzie en de pedagogisch medewerker zit er rustig naar te kijken zonder iets te doen ... Een kind wil alleen komen als zijn beste vriendje er is ...

Ouders worden verzocht om hun kind te brengen voor 9 uur, als wordt begonnen met de ochtendkring ...

Kringspelletjes horen bij jonge kinderen

Dit zijn allemaal voorbeelden van kinderopvangpedagogiek die bij ouders verbazing kunnen opwekken. En allemaal voorbeelden die gebaseerd zijn op opvattingen over hoe jonge kinderen leren. Daarover gaat dit hoofdstuk.

Spelen en plezier

Kinderen leren weliswaar veel en snel, maar ze moeten ook veel oefenen. Rond hun eerste verjaardag zetten ze bijvoor-

beeld hun eerste stapjes. Maar ze moeten zeven jaar oefenen voordat het lopen helemaal geautomatiseerd is. Dan kunnen ze pas lopen, rennen én kijken tegelijk, dus voetballen. De natuur heeft voor deze lange leertijd een oplossing gevonden: spelen! Spelen is plezier maken en oefenen tegelijkertijd. Spelen helpt kinderen om niet boos en ongelukkig te worden van vallen en opstaan. De pedagogiek in het kinderdagverblijf sluit daarbij aan door kinderen alle

Elkaar na-apen

Jonge kinderen willen helpen

gelegenheid te geven om te spelen. Voor bewegingsspel binnen en buiten; voor tekenen, puzzelen en bouwen; voor spelen met zand, water, modder en takjes; voor spelen met verkleedkleden, poppen en auto's.

Spelvormen die in bijna alle culturen worden aangetroffen, hebben te maken met basale menselijke vaardigheden. Lopen op twee voeten is bijvoorbeeld moeilijk omdat je je evenwicht moet bewaren. Daarom doen alle kinderen

evenwichtsspelletjes, zoals rollen, draaien, kopjeduikelen, wippen en schommelen. Alle kinderen stoppen voorwerpen in hun mond, peuteren dingen uit elkaar, slaan, douwen en trekken. Zo leren ze spelenderwijs kenmerken van materialen kennen. In fantasie- en rollenspelen proberen ze de sociale wereld te begrijpen. Ze spelen moeder, baby of dokter. Ze voelen zich groot en sterk door als tijger anderen schrik aan te jagen. Ze rijden met brandweerauto's en trucks. En overwinnen hun angst door de dokter die prikjes geeft te spelen.

Ze voelen zich groot en sterk door als
tijger anderen schrik aan te jagen.

Plezier met elkaar is van alle culturen

Meehelpen, kijken en imiteren

Jonge kinderen zijn geweldige na-apers. Ze willen doen wat anderen doen. Ze willen helpen met de baby, de was in de wasmachine doen, afwassen en kleren opvouwen. Pedagogisch medewerkers stimuleren dat ook. Ze geven daarbij zelf dan het goede voorbeeld (*modelling*) en aanwijzingen. De sfeer is speels, maar ook serieus. Een tweejarige snapt al goed dat je voorzichtig moet zijn als je een baby de fles geeft. Andere kinderen zijn aantrekkelijke voorbeelden. Ze vinden immers ongeveer hetzelfde leuk. Daar ligt een troefkaart voor de kinderopvangpedagogiek. Kinderen stimuleren elkaar. Omdat alle tweejarigen nog zo bezig zijn met leren praten, vinden ze het heerlijk om met klanken en onzinwoorden te spelen. Ze zijn ook allemaal bezig met leren lopen. Dus lopen ze achter elkaar aan, springen van bankjes en fietsen in een rij over de buitenspeelplaats. Ze doen samen ook rituele spelletjes. Trentje spelen met stoelen achter elkaar, of een 'concert' geven door op bankjes te trommelen.

Peuters leren met baby's omgaan

Als jij het durft, durf ik ook

Met hoofd, hart en hand (holisme)

Jonge kinderen leren door te kijken, pakken, proeven en uitproberen. Ze bedenken niet iets van tevoren, maar denken al doende. Daarom zorgen de pedagogisch medewerkers voor een veilige omgeving waar kinderen zonder gevaar overal aan kunnen zitten. Als kinderen spelen en ontdekken worden ze niet boos om vieze snoetjes en kleren. Dat hoort bij het ontdekken. Als de ouders zorgen voor extra schone kleren, is er niets aan de hand. Het ontdekken is voor kinderen een serieuze bezigheid waarmee ze geconcentreerd bezig kunnen zijn. Een baby gooit bijvoorbeeld een voorwerp op de grond, hoort een plofje, pakt een nieuw voorwerpje, gooit, en ... weer een plofje. De baby test dan als het ware een hypothese (een gedachte over een verband tussen twee dingen). Natuurlijk kan een baby dat niet zeggen. Maar het kind is wel bezig met 'eerst' en 'later'. Tijdens het spelen en ontdekken doen kinderen ervaring op met zwaartekracht, ruimte, verhoudingen, hoeveelheden en tellen.

Andere kinderen zijn
aantrekkelijke voorbeelden

Racen op de fietsjes

Veel herhalen hoort bij het leren en ontdekken

Veel herhalen hoort bij het leren en ontdekken. Herhalen met kleine – gekke – variaties. Bijvoorbeeld steeds van de glijbaan glijden, op de billen, op een matje, met schoenen op de glijbaan, op de buik. En uitvinden hoe je het snelste kunt glijden, wat weerstand geeft en hoe de wereld er anders uitziet als je op je buik glijdt. Kinderen gebruiken hun fantasie en gekke dingen om het gewone te leren kennen. Dat is ook een functie van stout zijn; dan leren ze al experimenterend de regels van hun opvoeders.

Pedagogisch medewerkers weten dat herhalen met variaties belangrijk is. Ze observeren waar een kind mee bezig is en geven het daartoe alle ruimte. Totdat het kind er zelf genoeg van heeft en openstaat voor iets nieuws. En ze snappen dat jonge kinderen heel erg moeten lachen om ‘gekke’ variaties. Ze volgen het kind in zijn spel.

Rituelen, ritmes en regels

Omdat de wereld voor jonge kinderen nieuw is, moeten ze nog verwachtingen opbouwen. De eerste verwachtingen

zijn heel concreet. Als papa met een flesje aankomt, krijg je drinken. Ze leren de opeenvolging van gebeurtenissen kennen. Dit worden ook wel handelingsschema's genoemd of scripts. Ook dit inzicht wordt gebruikt in de kinderopvangpedagogiek. Ze maken de wereld voor de kinderen begrijpelijk door vertrouwde gewoontes en rituelen. Een hele dag kunnen jonge kinderen niet overzien. Maar ze leren al snel: na de kring buiten spelen, binnen een activiteit, lunch, slapen, spelen en dan komt mama of papa me ophalen. Pedagogisch medewerkers vertalen voor kinderen abstracte begrippen als ‘rustig’ en ‘wachten’ in DOE-dingen. Bij het naar buiten gaan, zegt de pedagogisch medewerker niet, ‘rustig wachten bij de deur’, maar ‘ga bij de deur op je billen op de grond zitten’. Ze zegt niet alleen ‘kinderen opruimen’, maar begint zelf met opruimen en een liedje te zingen ‘*Ik ruim op, ik ruim op*’. De kinderen herkennen het ritueel en gaan meedoen. Enkele basale regels geven houvast; het moeten er niet te veel zijn. ‘Elkaar geen pijn doen’, ‘vragen en niet afpakken’, ‘om de beurt’. Gehoorzaamheid hoort er ook bij. Pedagogisch medewerkers proberen zo min mogelijk te verbieden en ‘nee, niet doen!’ te zeggen. Voor jonge kinderen is het namelijk heel moeilijk om hun gedrag te stoppen. Het ombuigen van gedrag is veel makkelijker. Daarom geven pedagogisch medewerkers aan wat ze wel mogen doen, ze geven alternatieven.

Taal, alles verwoorden en uitleggen

Taal is het gebied dat kinderen primair leren van volwassenen. Baby's, dreumesen en peuters communiceren met

Basale regels geven houvast;
het moeten er niet te veel zijn.
‘Elkaar geen pijn doen’, ‘vragen en
niet afpakken’, ‘om de beurt’

hun lichaam – door gebaren, geluid, gezichtsexpressie – en later ook met woordjes en zinnestelsels. Pedagogisch medewerkers spreken beide talen. Ze stimuleren de taalontwikkeling door alles wat ze doen en zien met woorden te begeleiden. *‘Kijk de baby wil even ophouden met drinken. Dan moeten we even wachten hè. Misschien moet ie wel een boertje laten.’* Of: *‘Welke blokken wil je? De grote of de kleine?’*

Kinderen met weinig taal zijn kwetsbaar. Heftige emoties kunnen ze alleen uiten door luid lachen, stralend glimlachen, boos schoppen of hartverscheurend huilen. Maar wat ze precies willen, waar ze pijn hebben of wat ze dwars zit, daar moeten de volwassenen naar raden. Die moeten op hun intuïtie afgaan. Aan ouders vragen wat er met hun kind aan de hand kan zijn, helpt natuurlijk

Verstophoekjes zijn populair

Wie is daar nou?

Pedagogisch medewerkers helpen de kinderen door gevoelens en ervaringen te verwoorden.

ook. Pedagogisch medewerkers helpen de kinderen door gevoelens en ervaringen te verwoorden. Alles wat ze doen begeleiden ze met taal. Na conflictjes tussen kinderen troosten ze en helpen ze de kinderen te vertellen wat hen dwars zit.

Vriendjes en speelmaatjes

Kinderen komen graag naar het dagverblijf om te spelen met vriendjes. Baby's kijken elkaar aan, maken geluidjes en, wapperen met speeltjes om aandacht te trekken. Als ze leren krui- en lopen zoeken ze elkaar op. Naarmate ze meer controle hebben over hun gedrag kunnen ze beter samen spelen.

Samen spelen

Kinderen onder de vier jaar spelen vaak in elkaars nabijheid. Ze zitten aan een tafeltje te spelen met puzzels of blokjes. Of ze spelen in een hoek van de ruimte met rails en treinen. Ze zijn ongeveer met hetzelfde spel bezig, maar

Kiekeboe: weg en ze is er weer!

Conflictjes over samen delen komen veel voor

ieder op zijn of haar eigen manier. Deze vorm van samenspelen wordt *parallel spel* genoemd. Tijdens het parallel spel zijn er interacties, kinderen kletsen even met elkaar, kijken naar elkaar, stoten elkaar aan en maken grapjes of ruzie. Samenspelen bij een- of tweejarigen begint vaak met elkaar imiteren. Bijvoorbeeld een kind likt nadrukkelijk aan een klein papiertje en houdt dan dat papiertje voor het gezicht van een ander kind. Als dat niets doet, wordt de procedure herhaald totdat het andere kind snapt

Grapje

Tristan vraagt of hij mag meespelen met Judith en Nora, maar Nora zegt 'nee'. Tristan draait wat rond en vraagt even later opnieuw 'spelen?' 'NEE', Nora's afwijzing is luid en duidelijk. Tristan druipt af, maar probeert het toch opnieuw. Weer een 'NEE' van Nora. Judith zegt zachtjes voor zichzelf half zingend 'nee, nee, nee'. 'NEE', zegt Tristan luid en kijkt Nora recht in de ogen. 'NEE', antwoordt Nora, 'NEE', echoot Tristan. En even later roepen Nora, Tristan en Judith stralend lachend om beurten: 'NEE, NEE, NEE'. Het klinkt als een liedje.

dat hij of zij ook moet likken. Ze maken samen ook rituele spelletjes, zoals stoeltjes achter elkaar zetten en treintje spelen. Imiteren wordt wel de taal van jonge kinderen genoemd.

Kleuters van vier jaar kunnen al samen plannetjes maken over wat ze gaan doen. Bij het rollenspel ontstaan discussies, zoals: 'Nee, ik was de moeder, je was baby. Je mag niet weg!' In het kinderdagverblijf zien we dat ook wel, maar weinig. Kinderen onder de vier jaar improviseren: ze kijken, reageren op elkaar, imiteren elkaar. Al doende bouwen kinderen bijvoorbeeld een toren of een garage, zonder dat ze van tevoren een plan maken. Soms loopt een kind even weg en komt het weer terug om samen verder te bouwen.

Even bijtanken

Omgaan met conflicten

Een basaal moreel besef is aangeboren. Je ziet kinderen verschrikt kijken als een ander kind huilt of als ze een ander kind pijn hebben gedaan. Spontaan proberen ze elkaar te helpen of het weer goed te maken na een conflict. Ze genieten van samen doen. Verreweg de meeste conflictjes

lossen kinderen zelf op. Als pedagogisch medewerkers zich er te snel mee bemoeien, storen ze het samen spelen van de kinderen. Maar soms moeten ze kinderen herinneren aan basale regels. *'Jeroen, niet aan Liesbeths haar zitten, dat vindt ze niet prettig. Aisha, niet slaan, zeggen wat je wilt. Uh, uh, Pim, wat hebben we afgesproken ...'* Door conflictjes tijdens

Leren door kijken en imiteren

Zorgzaam met de kleintjes

Vriendjes spelen meer samen, helpen elkaar, imiteren elkaar en spelen een spannender spel.

het samenspel leren kinderen sociale regels als: 'om de beurt'; 'samen delen'; iedereen mag meedoen'; 'elkaar niet storen'; 'geen pijn doen'. Door de uitleg van de pedagogisch medewerker leren ze ook om eigen gevoelens te benoemen en om dingen bij elkaar waar te nemen.

Vrienden

Hoe beter de sfeer in de groep, hoe minder botsingen en hoe vaker kinderen conflicten zelf oplossen omdat ze graag samen verder willen spelen. In vriendschap komt al het goede samen. Vriendjes spelen meer samen, helpen elkaar meer, uiten meer positieve emoties naar elkaar, imiteren elkaar vaker en spelen een spannender en ingewikkelder spel. Heel jonge kinderen kunnen zich aan elkaar hechten. Thuis is dat duidelijk tussen broertjes en zusjes. De baby die blij lacht als broer of zus binnen komt. Datzelfde zien we in de groep als de kinderen elkaar goed kennen. Vanaf een of twee jaar hebben veel kinderen al een vriendje met wie ze

bij voorkeur spelen. In spannende situaties vinden vriendjes of speelmaatjes steun bij elkaar. Ze geven elkaar veiligheid en komen voor elkaar op.

Stabiele groepen

Vrienden zijn voor kinderen topprioriteit. Maar om vrienden te maken zijn ze grotendeels afhankelijk van het dagverblijf

Winkeltje spelen

Doen alsof in de keukenhoek

en van hun ouders. Ze moeten namelijk regelmatig op dezelfde dag komen om vriendjes te kunnen worden. Vriendschap ontstaat als kinderen elkaar kennen. Ze kunnen dan hun gedrag op elkaar afstemmen. Dat is vooral voor heel jonge kinderen belangrijk, omdat ze nog zo weinig taal hebben. Ze steunen op scriptkennis. Bijvoorbeeld Shaka. Een moeder zit in de groep en Shaka komt op haar af met een bakje in zijn hand. 'Water', zegt hij. 'Goh,' zegt ze vriendelijk, 'water, wat ga je doen?' Shaka kijkt haar aan en loopt naar Maryam. 'Water', zegt hij weer. 'Woef', zegt Maryam meteen. Shaka straalt. 'Water', herhaalt hij. 'Woef', zegt Maryam weer. Driejarige Maryam kent het spel, ze spelen dit spel elke dag. Steeds opnieuw en steeds met kleine variaties. Doordat ze elkaar kennen hebben ze een rijk ritueel fantasiespel kunnen ontwikkelen. Sommige kinderen zijn helemaal van streek als hun vriendje niet meer komt vanwege een verhuizing of overgang naar een andere groep. Dat kan wekenlang in het gedrag zichtbaar zijn. De gevoelens van affectie tussen kinderen moeten niet onderschat worden.

Om vrienden te maken zijn kinderen grotendeels afhankelijk van het dagverblijf en hun ouders.

Respect voor de eigenheid van het kind

Voor ouders en pedagogisch medewerkers is het niet altijd duidelijk waar een kind door geboeid wordt. Ze kunnen heel tevreden in de zandbak zitten. Slaan af en toe met hun schepje op het zand, kijken wat rond, slaan opnieuw. Kinderen doen dingen omdat het leuk is. Ze zijn minder gericht op het behalen van een bepaald resultaat. Respect voor de eigenheid van elk kind betekent dat pedagogisch medewerkers ieder kind de ruimte geven en luisteren naar het kind. De groepsactiviteiten worden met vriendelijke mildheid begeleid. Als een kind niet mee wil doen of wat langer tijd nodig heeft, dan worden daar oplossingen voor

Kinderen dwingen om iets te leren, als ze daar nog niet aan toe zijn, maakt onzeker.

Vraagkijken: mag dit juf?

Zoeken naar oogcontact met de leidster

bedacht met geduld, grapjes, voorbeeldgedrag en aandrang, zonder dat het een machtsstrijd wordt.

Kinderen voelen zelf het beste aan hoeveel oefening zij nodig hebben. Als een nieuwe vaardigheid goed is ingeslepen en automatisch gaat, komt er weer aandacht en energie vrij om andere vaardigheden te leren. Iets beheersen, geeft zelfvertrouwen. Kinderen dwingen om iets te leren, als ze daar nog niet aan toe zijn, maakt onzeker.

Samen ontdekken

Een stormachtige relatie

Op Borgheem krijgen kinderen al in de babyleeftijd hun maatje. Twee bedjes naast elkaar, samen in bad, daar groeit soms wel, soms niet een band uit die voortduurt. Eigenlijk was Calvin het maatje van Hannah in de babygroep. Samen duimen, samen huilen, bij elkaar thuis logeren; Hannah hield veel van Calvins moeder. Maar Calvin was een tijd lang weg en Emma nam zijn plaats in Hannah's gevoel over.

Het is een stormachtige relatie tussen die twee, met heftige strijd en heftige verzoeningen, zeggen de ouders van Emma. Toen Julia, Emma's zusje, werd geboren heeft Emma veel op Hannah afgereageerd, met klappen en haartrekkerij. De ouders van Emma denken dat hun dochter Hannah echt nodig heeft voor haar gemoedsrust, maar dat omgekeerd Hannah best zonder Emma kan. Maar Hannah's ouders zeggen dat zij enge fysieke avonturen eerder aandurft als Emma voorgeat, bijvoorbeeld met het nemen van de glijbaan.

Uit: Ursula den Tex, Het vergeten leren. De peuters van de Blauwe groep: een reportage uit de wereld van de tweejarige. Vrij Nederland, 5 december 1987

Vraagkijken

Tijdens het spelen hebben kinderen meer contact met elkaar dan met de pedagogisch medewerkers. Maar dat maakt de pedagogisch medewerker niet minder belangrijk. Jonge kinderen spelen graag samen in de nabijheid van de pedagogisch medewerker. Ze kijken ook vaak naar de pedagogisch medewerker. Is ze er nog? Past ze nog goed op mij? Ze vraagkijken. Dat wil zeggen dat ze van het gezicht van de pedagogisch medewerker aflezen of wat ze doen oké is. Dat doen ze vooral als ze onzeker zijn. Bijvoorbeeld als er bij een ruzie wordt geschreeuwd of geslagen; als een kind huilt; als ze iets doen wat niet mag. Ze vraagkijken ook als ze trots zijn en graag iets willen delen.

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Ga met drie ouders rustig in de groep zitten, en iedere ouder volgt een kindje. Wissel daarna ervaringen uit. Wat leert het kind op zo'n ochtend? Wat maakt het allemaal mee? Als het rustig om zich heen kijkt: wat boeit het kind? Hoe lang zwerft het kind rond? Met wie speelt het kind? Wat voor spel? Let het veel op de pedagogisch medewerker? Door in haar buurt te blijven, aandacht te vragen of door veel vraagkijken? Wat is uw algemene indruk: voelt dit kind zich veilig? Heeft het geconcentreerd gespeeld?

- Heeft het plezier gehad met andere kinderen? Wat zegt dit over het pedagogische klimaat in de groep?
- 2 Welke rituelen worden in de groep van uw kind gebruikt? Welke rituelen heeft uw kind thuis? Zijn het rituelen die vrolijkheid en veiligheid bieden? Of zijn ze een keurslijf voor het kind?
- 3 Waar ligt de grens? Wanneer horen smurrie op gezicht en kleding en viezigheid op de grond bij het spelen? Wanneer moet dit worden verboden en afgeleerd als vorm van slecht gedrag?
- 4 Hoe gaan ouders thuis om met gevoelige onderwerpen zoals: elkaars lijf bekijken, bloot lopen, bijten, aanpak van agressief gedrag tussen broers en zusjes? Hoe doen pedagogisch medewerkers dat in de groep?
- 5 Komt het wel eens voor dat een ouder zich zorgen maakt dat zijn kind last heeft van het gedrag van een ander kind in de groep? Wordt dat dan besproken met de pedagogisch medewerker? Of met de ouder(s) van dat kind? En hoe dan?
- 6 Vriendschap en stabiliteit in de kindergroep. Hoeveel kinderen komt een kind per week tegen? Komt een kind vaak genoeg om vriendjes te maken? Kunnen en willen ouders rekening houden met de stabiele relaties in de groep door hun kind op bepaalde dagen te brengen? Hoeveel wisselingen in kinderen per dag is pedagogisch acceptabel?

Hoofdstuk 6

Spelactiviteiten

Sophie, zeven maanden, ligt op haar buik op de grond en ziet een bal. Ze kan nog maar half kruipen en buikschuift heftig snuivend als een klein zeehondje richting bal. En het lukt! Stralend kijkt Sophie naar Irene, haar pedagogisch medewerker. En die zegt: 'de bal!'. Bij jonge kinderen hangen alle ontwikkelingsgebieden samen. Sophie wil de wereld ontdekken (bal), daardoor oefent ze ook haar motoriek (buikschuiven) en deelt ze haar ontdekkingen (communicatie en taal).

Leren door herhalen, steeds op een andere manier

Wippen is plezier en oefenen in evenwicht

De leidster geeft nieuwe impulsen

Alles hangt met alles samen. In kinderdagverblijven wordt een breed scala aan activiteiten aangeboden waarin alle aspecten van de ontwikkeling aan bod komen, het motorische, sociale, morele, cognitieve, talige en creatieve. In dit hoofdstuk gaan we in op activiteiten die gericht zijn op een evenwichtige ontwikkeling van het kind.

Bewegen

De binnen- en buitenruimtes worden zo ingericht dat ze uitnodigen tot een breed scala aan bewegingen en passen bij de ontwikkeling van de kinderen. Er zijn hoekjes met

Er zijn hoekjes met een matras en zachte kussens waar kinderen kunnen rusten of boekjes kijken.

een matras en zachte kussens waar kinderen kunnen rusten of boekjes kijken. Hun fijne motoriek oefenen ze door voorwerpjes te pakken en te bevoelen, te puzzelen, verven, knippen en plakken. En ze oefenen hun fijne motoriek bij het eten en aankleden. Binnen zijn bankjes om overheen te lopen, en dozen en hoekjes om in te kruipen en onderdoor te kruipen. Er zijn klimhuisjes met een trapje, glijbaan en latten waar de kinderen aan kunnen hangen. Er zijn loopkarren, poppenwagens, loopfietsen en driewielers. Buiten zijn er schommels, een wip en een zandbak. Er zijn ook hoogteverschillen en verschillende ondergronden, zoals tegels, rubbertegels, een grasmat, zand en klei. Pedagogisch medewerkers zijn gericht op 'plezier' in bewegen en niet op corrigeren en aanleren van de 'juiste' beweging of techniek. Ze geven geen training.

Spontaan ontstaat veel bewegingsspel

Ook door schommelen leren kinderen evenwicht

Ontdekken van de natuur en van de wereld

De pedagogisch medewerkers houden de ruimtes spannend door te wisselen met speelmaterialen of door met thema's te werken. Een tuin biedt een vrijwel oneindige hoeveelheid materiaal en indrukken aan kinderen om te leren. Plantjes, takjes, zon, schaduw, plassen regenwater en zand. Tijdens het bewegen leren ze de eerste beginselen van rekenen en meetkunde: grote ruimten, nauwe ruimten (doorkruipen!), onder, boven, voor, achter, open en dicht (met en zonder dak). Ze leren woorden om de ruimte te ordenen (puzzels boven, de auto's staan achter die kast). Kinderen ordenen spontaan wat bij wat hoort. Eerst door takjes, veertjes, steentjes en andere voorwerpjes in de zandbak in hun emmertje te stoppen. Later gaan ze ordenen op soort, mooie steentjes bij elkaar leggen of de grote blokken en kleine blokken gescheiden opruimen.

Door doen alsof oefenen kinderen wat ze weten van de wereld

Klimmen doen kinderen van nature

Bij jonge kinderen past geen leerplan. Maar pedagogisch medewerkers moeten wel nadenken over onderwerpen. Thuis gaat veel leren vanzelf, omdat de kinderen zien wat hun ouders doen en mogen 'helpen'. Meegaan met boodschappen doen, helpen met koken en het verzorgen van de baby, helpen in de tuin, samen op bezoek gaan bij oma of de huiskamer versieren als iemand jarig is, en samen foto's bekijken van het gezin. In een kinderdagverblijf moet veel meer georganiseerd worden.

Bij jonge kinderen past geen leerplan

Puzzelen en bouwen

Binnen en buiten zijn materialen waarmee kinderen kunnen bouwen, en vormen en kleuren kunnen ontdekken. Binnen is dat in de hoek waar kinderen aan tafel kunnen puzzelen en met klein materiaal kunnen werken, en in de bouwhoek kunnen ze grotere bouwwerken maken. Er zijn insteekpuzzels voor de jongsten en wat moeilijker puzzels voor de oudere kinderen. Er is veel variatie aan blokken, om te bouwen en met vormen te experimenteren. Torens en huizen bouwen vinden alle twee- en driejarigen prachtig, en ze weer omgooien! Buiten bieden kartonnen dozen eindeloos veel mogelijkheden. Stukken treinrails aan elkaar voegen tot een lange kronkelende lijn, daar houden ze ook van.

Poppen, auto's en verkleedkleden

In het dagverblijf krijgen kinderen ruime gelegenheid voor fantasie- en rollenspelen. In de poppenhoek of keukenhoek, in de hoek met auto's, treinen en garages, in de verkleedhoek. Er is materiaal om het dagelijkse leven na te spelen (koken, eten, winkeltje spelen) en angsten (doktertje spelen) en

Kleine beestjes zijn heel spannend

Wat je niet kunt zeggen, kun je met muziek en dans toch uitdrukken.

wensdromen (mama zijn en autorijden) uit te leven. Pedagogisch medewerkers kunnen dit stimuleren door verhalen voor te lezen en materialen aan te bieden die fantasiespel uitlokken dat past bij het verhaal dat verteld is. Ze kunnen ook samen met de kinderen verhalen naspelen. Maar kinderen gewoon de gelegenheid geven te spelen wat hen bezig houdt, is ook heel belangrijk. Zo worden ervaringen verwerkt.

Muziek en dans

Wiegeliedjes en ritmisch bewegen behoren tot de allereerste contactvormen tussen ouders en kinderen. Muziek is een universele 'taal' die mensen van alle leeftijden en verschillende culturen verbindt. In alle samenlevingen is muziek verbonden met feesten, rituelen en gezamenlijk werk. Voor kinderen die nog weinig kunnen uitdrukken in woorden, zijn muziek en samen bewegen (dans) extra belangrijk! Wat je niet kunt zeggen, kun je met muziek en dans toch

Bloemetjes plukken

Ook in de winter valt veel te ontdekken

uitdrukken. Bij de vaste rituelen horen vertrouwde liedjes, al of niet met gebaren. Naarmate kinderen ouder worden, kunnen ze steeds beter zelf een actieve rol spelen: Wie trommelt op de bongo's als teken om naar buiten te gaan? Welk liedje zingen we aan tafel, bij het tandjes poetsen, op het aankleedkussen? Kinderen trommelen graag, en ze kunnen muziek maken met kleine instrumentjes. Op het dagverblijf is er een aanbod van verschillende soorten muziek: vrolijk, rustgevend, klassiek, kinderliedjes en muziek uit andere culturen.

Beeldende expressie

Kinderen hebben al heel jong gevoel voor schoonheid. Ze versieren zichzelf om aan anderen te laten zien hoe mooi ze zijn. Evenals muziek en dans is beeldende expressie een manier van communiceren zonder taal. Kinderen houden van krassen, tekenen, kleuren, verven, scheuren, knippen en plakken. De pedagogisch medewerkers zorgen voor materialen die niet gevaarlijk zijn voor baby's, dus geen giftige verf of lijm, en geen scherpe voorwerpen voor dreumesen zonder goede begeleiding. Ze geven suggesties voor wat je allemaal met papier kunt doen (krassen, scheuren, knippen, stapelen, vlechten). De natuur biedt veel voorwerpen en kleuren om mee te experimenteren. Kinderen kunnen buiten op zoek gaan met een mandje of zakje om dingen te verzamelen die ze leuk, gek of mooi

vinden. Takjes, blaadjes, veertjes of steentjes. Op een tafel binnen leggen de kinderen hun vondsten. Met lijm, draadjes, schaar en papier of karton kunnen ze daarmee aan de slag.

De pedagogisch medewerkers zorgen voor materialen die niet gevaarlijk zijn voor baby's.

Boeken, platen, praten, vertellen en voorlezen

De pedagogisch medewerkers praten de hele dag met de kinderen. Dat krijgt een extra impuls door verhalen te vertellen en voor te lezen. Vertellen en voorlezen is in het kindercentrum dagelijkse kost. Soms werken de pedagogisch medewerkers met handpoppen om het verhaal extra boeiend te maken. Een boekje kan drie of vier keer per week gelezen worden en dan nóg hebben kinderen er geen

De kinderboerderij is een geliefd uitje

genoeg van. Kinderen houden van herhalen en door herhalen wordt hun woordenschat uitgebreid. In iedere groep is een rustig plekje met kinderboekjes, platen en met zachte kussens waar kinderen lekker kunnen zitten of liggen en een boekje lezen.

Overleg tussen ouders en pedagogisch medewerkers

Op al deze gebieden verrijkt overleg tussen ouders en pedagogisch medewerkers de wereld van de kinderen. Jonge kinderen vinden het heerlijk om hun ouders te betrekken bij hun activiteiten in de groep, en als die positief reageren op hun 'producten' zijn ze blij. Ze kunnen hun ouders de tentoonstellingstafel laten zien met takjes en bladeren die ze hebben verzameld, of de poppenhoek waar ze gespeeld

Jonge kinderen vinden het heerlijk om hun ouders te betrekken bij hun activiteiten in de groep.

hebben en de puzzels. Door digitale foto's van activiteiten en producten, kunnen ouders zien wat de kinderen gedaan en geleerd hebben. En de ouders vertellen aan de pedagogisch medewerkers belangrijke ervaringen van het kind in het gezin. Vakanties, uitstapjes, de komst van een broertje of zusje. Nieuwe foto's op de familiemuur geven gesprekstof tussen pedagogisch medewerker en kind. Ouders kunnen ook iets doen met de kinderen in de groep. Pedagogisch medewerkers kunnen vragen aan ouders welke

Opruimen is meetkunde: leren sorteren

De kinderen pakken zelf hun materiaal

talenten zij hebben, – zingen, een muziekinstrument bespe-
len, breien, poppen maken, boetseren – en of ze samen
met andere ouders en kinderen iets willen ondernemen. Of
ouders kunnen een lievelingsliedje van thuis op cd meene-
men. Dat is een goed welkom voor nieuwe kinderen, vooral
als die een andere culturele achtergrond hebben.
Soms is ook overleg nodig tussen ouders en pedagogisch
medewerkers in verband met verschillen in waarden en
normen. Een pleister, een blauwe plek, modder op de
broek, zand in het haar. Het hoort erbij als kinderen leren
bewegen en de wereld verkennen. Maar niet alle ouders
zijn daarvan gecharmeerd. Buiten spelen kan ook discussie
oproepen. Moeten kinderen ook naar buiten als het koud
is of regent? Zijn kleine beestjes niet vies en gevaarlijk?

Puzzelen

Voor ieder kind een puzzel op eigen niveau

De pedagogisch medewerkers leggen vanaf het begin het
pedagogisch beleid van het dagverblijf uit. Belangrijk is om
met elkaar in gesprek te blijven en te delen hoe een kind
zich ontwikkelt thuis en in de groep. De eerste stapjes,
hoe dapper een kind doorgaat met leren lopen, ook als het
regelmatig valt; hoe kinderen hun angst voor iets overwin-
nen en hoeveel plezier ze nu in bepaalde activiteiten heb-
ben; hoe hun woordenschat vooruitgaat.

Een pleister, een blauwe plek,
modder op de broek, zand in het haar.
Het hoort erbij als kinderen leren
bewegen en de wereld verkennen.

Auto's en treinen zijn vooral favoriet bij de jongens

Samen met de leidster vormen leren herkennen

Populaire thema's bij jonge kinderen.

Zand, water en grond (experimenteren met drijven en zinken, bootjes maken en laten varen, taartjes bakken met nat en droog zand, dijkes en dammetjes bouwen, springen in plassen water).

Kleding en schoeisel (bekijken en bewonderen van elkaars schoenen en kleding; zoeken welke schoen bij welke schoen past)

Weer en seizoenen (zon, wolken, schaduw, regen, hagel, sneeuw, een sneeuwpop maken).

Voeding (koken met de kinderen en ze laten helpen in de keuken).

Bomen, dieren, planten (poep en drollen van dieren, een boon in een jampotje met aarde, pissebedden onder de bloempotten in de tuin).

Techniek en bouwen (helpen met het plakken van een fietsband, bouwen van een garage of een hut van blokken, stokken en lappen).

Alle kinderen houden van dansen en muziek

De glasbak

Janna gaat elke dag naar buiten. Dat vinden wij bij de opvoeding horen. Omdat ze pas twee jaar oud is mag ze nog niet alleen de straat op. Maar ik ben haar al aan het voorbereiden op haar allereerste buitenklusje! Nu heeft ze mijn hulp nog nodig, maar langzamerhand neemt ze het steeds meer van me over. 'Janna doen!', zegt ze dan streng. Het gaat hier om het wegbrengen van glaswerk. Lege flessen, potjes, scherven en gloeilampen worden in het bakje van haar fiets gekwakt. Helaas voor haar heeft ze nog niet in de gaten (of ze wil het nog niet in de gaten hebben!) dat ze, wanneer ze flink trapt, haar fiets vanzelf kan laten voortbewegen. Dus heeft ze mij nog nodig om haar via de stang met handvat vooruit te duwen. Jas aan (alleen 'mooie jas' wordt goedgekeurd), 'omasjaal'

(want van oma gekregen) om, verschillende kleuren handschoenen aan en muts op. Dan heeft ze mij nog nodig om haar fiets de drempel over te tillen. 'Pappa doen!', commandeert ze.

De glasbak staat aan het eind van onze straat en dat is zo'n tweehonderd meter lopen. Janna begroet elk hekje, elke putdeksel en uiteraard elke hond die zij tegenkomt. Als we bij de glasbak zijn blijkt steeds weer dat ze een volgorde heeft waarin het glas in de bak gegooid moet worden. Na enige studie en observatie van mijn kant kan ik er nog steeds geen touw aan vastknopen. In ieder geval mag ik haar hierbij ab-so-luut niet helpen, waardoor er soms niet voorkomen kan worden dat het laatste restje wijn in haar nek druipt wanneer ze de fles met beide handen hoog boven haar hoofd tilt om deze vervolgens door de opening te kieperen.

'Zo!', roept ze tevreden.

Als al het glaswerk is gedumpt kunnen we weer terugfietsen. Eerst maakt ze wat onhandig haar bakje schoon en haar handschoenen vies. Onderweg naar huis moeten we bij iedere dennenappel stoppen, want deze moet meegenomen worden. Althans, sommige ervan. Vraag me hier ook niet op welke manier ze deze selecteert, maar ze mogen pas na een langdurige inspectie in haar bakje gelegd worden.

'Maar zo ben je een uur bezig om wat glas weg te brengen!', riep een vriend van mij laatst verbaasd uit.

'Ja', zei ik, 'geweldig hè?'

Marcel Groeneweg

Suggesties voor gesprekken over activiteiten en leefomgeving

- Inrichting van de binnenruimte.
 - Wordt er gewerkt met duidelijke hoeken of gebieden voor bepaalde activiteiten. Bijvoorbeeld:
 - Hoe is de kwaliteit van de ruimte qua lichtinval, akoestiek, kleur, warmte, vochtigheid. Is de sfeer warm en uitnodigend? Raken de kinderen niet overprikkeld?
 - Kunnen kinderen zelf bij het speelgoed en is alles toegankelijk voor kinderen?
- Buitenruimte.
 - Zijn er spannende plekjes met planten, bloemen, beestjes, takjes, schelpjes; is er een zandbak, waterplaats?
 - Kunnen kinderen rennen, klimmen, schommelen, glijden, fietsen en rollen?
- Activiteiten.
 - Worden er wel eens bezoeken gebracht aan de kinderboerderij?
 - Zijn er muziekinstrumentjes, en verf, papier, lijm, karton, lapjes en allerlei spulletjes – ook afvalmateriaal – om mee te werken?
 - Wordt er regelmatig gezongen, gedanst en met expressiemateriaal gewerkt?
 - Is er materiaal voor fantasiespel? Poppenhoek, huishoudhoek, verkleedkleden, auto's, treinen, wereldmateriaal?
 - Is er materiaal om te kunnen bouwen?

Verven is spelen met kleuren en vormen

- Zijn er boekjes voor de kinderen en voorleesboeken?
- Benoemen de pedagogisch medewerkers wat ze doen, stellen ze vragen, leggen ze uit en voeren ze gesprekken met de kinderen?
- Ervaringen delen met ouders.
 - Zijn er foto's van de kinderen? Zijn er tentoonstellinkjes van verzamelingen of tekeningen van de kinderen?
 - Komen er wel eens ouders vertellen over hun werk of hobby?
 - Zijn ouders geïnteresseerd in wat de groep – niet alleen hun eigen kind – doet?
 - Waar ligt de grens tussen het bieden van uitdagende activiteiten en het bieden van veiligheid? Wanneer is een kapotte knie het gevolg van onverantwoordelijk gedrag van de pedagogisch medewerkers, en wanneer een logisch gevolg van kinderen de ruimte geven om te ontdekken?

Hoofdstuk 7

Ouders en pedagogisch medewerkers

Pedagogisch medewerkers zijn soms de steun en toeverlaat van ouders. Lizette vertelt bijvoorbeeld: *'We hebben een bijzondere band ontwikkeld met Annie en José, de pedagogisch medewerkers van de crèche. Ik vind de praktische tips en hun ervaring echt een toegevoegde waarde hebben voor mijn eigen opvoeding. Ook proberen we bepaalde zaken op eenzelfde manier aan te pakken, straffen, dagritme in voeding. Dit maakt het dagritme voor een kind voorspelbaar en gelijk. Dan functioneren onze jongens het beste.'*

Ouders helpen hun kinderen twee werelden te verbinden

Een vader speelt bij het halen even mee met de kinderen

Ze zijn zo klein en zo dierbaar

De behoefte aan contact tussen ouders en pedagogisch medewerkers is zeer verschillend en kan op veel manieren goed zijn. Driejarigen kunnen zelf al veel laten zien, de ontdektafel, een puzzel, hun favoriete auto's. Ervaren ouders en pedagogisch medewerkers hebben dan vaak aan een kort contact genoeg. Het contact kan ook moeizaam verlopen en zowel ouders als pedagogisch medewerkers kunnen zich onbegrepen voelen.

Kwetsbaarheid

Opvoeders van jonge kinderen zijn kwetsbaar. De ouders doordat ze hun allerliefste toevertrouwen aan 'vreemden'; moeders kunnen zich schuldig voelen omdat ze buitenshuis willen werken. Pedagogisch medewerkers snappen veelal dat dit moeilijk voor ouders is. Zelf zijn ze op een andere manier ook kwetsbaar.

Pedagogisch medewerkers zijn professionals. Zoals uit dit boekje blijkt, is verzorgen en opvoeden van jonge kinderen in een groep een vak. Maar de persoonlijkheid van de pedagogisch medewerker speelt een sleutelrol. Jonge kinderen hebben persoonlijk contact nodig. Bij het troosten en knuffels krijgen, het verschonen en voeden, het samen in de kring liedjes zingen en grapjes maken,

bij ontdekkingen in de zandbak. Dat persoonlijke contact met de kinderen hebben ze in het openbaar, iedereen kan zien hoe ze met kinderen praat en lichamelijk contact

Nog een laatste knuf bij het afscheid

Veel kinderen lopen graag bloot, maar wat vinden de ouders?

heeft. Iedereen kan en mag daar ook een oordeel over hebben. Soms valt een kind een flinke buil of er komt een scheur in zijn broek. Pedagogisch medewerkers voelen zich dan vaak schuldig. Ouders kunnen terecht of onterecht boos zijn op pedagogisch medewerkers. Maar juist omdat deze professie zo vermengd is met de persoonlijkheid, kan kritiek hard aankomen. Natuurlijk moeten ouders over zaken kunnen praten die hen niet bevallen. Hier ligt een taak voor de kinderopvangorganisatie om ouders en pedagogisch medewerkers daarbij te helpen en te stimuleren.

Omdat de professie van pedagogisch medewerker zo vermengd is met de persoonlijkheid, kan kritiek hard aankomen.

Stress en schuldgevoelens

De combinatie van werk, huishouden en opvoeden van jonge kinderen geeft op gezette tijden stress in gezinnen. Gehaast zijn in de ochtend met ontbijt en aankleden van de kinderen. Paniek wanneer opeens het kind ziek wordt en er alternatieve opvang moet worden gevonden. Schuldgevoel als het werk uitloopt en het kind te laat wordt opgehaald. Irritaties tussen de ouders als onderlinge afspraken niet kloppen. Voor de rust in het gezin geldt: hoe flexibeler de pedagogisch medewerkers zijn, hoe beter. Maar pedagogisch medewerkers hebben het soms moeilijk met ouders die hun kinderen te laat ophalen, naar binnen rennen, hun kind droppen en weer wegrekken, zich niet aan afspraken houden. Pedagogisch medewerkers die zelf moeder zijn, hebben daar vaak meer begrip voor, maar ook vanuit hun professionele rol zullen zij hier begrip voor hebben. Ze

Kinderen leren omgaan met kinderen uit verschillende culturen

Ouders en pedagogisch medewerkers bespreken wat ze goed eten vinden

weten dat niet alles planbaar is en hebben plezier in het helpen van ouders. Maar ouders moeten weten dat pedagogisch medewerkers zelf ook stress kennen. In een dagverblijf zijn ook ritme, regelmaat en werkafspraken. Als ouders dat verstoren, is dat niet fijn.

Respect en sociale afstand

Pedagogisch medewerkers kunnen veel hebben van ouders als ze zich gerespecteerd voelen. Als er belangstelling en waardering is voor wat ze met de kinderen doen. Het dagverblijf is de samenleving in het klein, met verschillen in maatschappelijke status, inkomen, opleiding en culturele achtergrond. Pedagogisch medewerkers zijn veelal opgeleid op mbo-niveau, terwijl een groot deel van de ouders een hbo- of universitaire studie achter de rug hebben. Er zijn pedagogisch medewerkers en ouders uit migrantengezinnen

Pedagogisch medewerkers hebben het moeilijk met ouders die naar binnen rennen, hun kind droppen en weer wegrennen ...

Het dagverblijf is de samenleving in het klein

die in hun jeugd met een andere taal, religie en waarden en normen zijn opgevoed dan de meesten in het dagverblijf. Wederzijds respect is een voorwaarde om verschillen en sociale afstanden te overbruggen. Wederom, hier ligt een taak voor de kinderopvangorganisatie, om een klimaat te kweken waarin respect voor diversiteit vanzelfsprekend is en misverstanden worden opgelost.

Opvang en opvoeding

Pedagogisch medewerkers moeten begrip hebben voor het leven van werkende ouders en niet te snel oordelen. En ouders moeten beseffen dat ze met de opvang ook een

Een kind vertelt wat het thuis heeft meegemaakt

stukje opvoeding uit handen geven. Vanaf het allereerste begin krijgen de kinderen er een tweede thuis bij. Dat betekent dat gebeurtenissen die belangrijk zijn in het leven van kinderen door ouders en pedagogisch medewerkers gedeeld moeten worden. Als een kind jengelend het dagverblijf binnenkomt is het handig dat de ouder uitlegt dat

het kind de hele nacht wakker is geweest en heel moe is. Dan kan de pedagogisch medewerker adequaat handelen en begrijpt ze het kind beter. In dit boek hebben we al veel voorbeelden gegeven van hoe ouders hun kinderen kunnen helpen zich fijner te voelen in de groep. Door niet alleen geïnteresseerd te zijn in hun eigen kind, maar ook in de

In een goede groep is een wij-gevoel

Kinderen leren in de groep goede gewoontes

vriendjes en speelkameraadjes van hun kind. Door bij het halen en brengen belangstelling te tonen voor wat het kind doet en hoe het heeft gespeeld. Door te beseffen dat ze ook de andere kinderen beïnvloeden als ze in de groep zijn. Een kinderdagverblijf kan alleen goed functioneren als het erkend wordt als leefgemeenschap.

Pedagogisch medewerkers en ouders over elkaar

Pedagogisch medewerker:

'Als er iets is, echt een zorg is over de ontwikkeling van een kind, waarvan we denken, verwachten dat het achterstand oploopt, dan voel ik me heel betrokken bij zo'n ouder, dan voel ik me daar heel dichtbij staan.'

Pedagogisch medewerker:

'Want we hebben hier meer alleenstaande moeders, die moeten alles zelf draaien. Als ze hier voor een anderhalfuurs gesprek na het werk zouden moeten komen, vielen ze misschien wel in slaap. Ze zijn zo moe. Sommigen hebben zelfs twee banen, ze rennen van het een naar het ander.'

Pedagogisch medewerker:

'Schuldig voel ik me als er iets kleins gebeurt ... Soms niet eens mijn schuld. Als het op de groep gebeurt, dan vind ik het wel erg. Maakt niet uit of het bij mij was of bij een collega. Als er iets thuis gebeurt, voelt het anders dan hier op het kindercentrum.'

Ouder:

'Op zich heb ik het gevoel dat ik veel mis, ik mis een deel van haar ontwikkeling. Veel dingen van haar weten de leidsters beter dan ik, want het grootste deel van de week ben ik aan het werk en als ik thuiskom, dan is het zes uur en twee uur later gaat ze slapen.'

Ouder:

'Ik ben blij als ik weet dat mijn zoon het goed heeft, als hij L. ziet, is het alweer: ha! Dan heb ik zoiets van dan kan ik hem met een gerust hart, met een vertrouwd gevoel achterlaten.'

Ouder:

'Het is ook zo, dat moet ik er wel bij zeggen, heel goed bedoeld hoor, maar soms geven de leidsters je raad, ongevraagd advies zeg maar, en dat geeft me het gevoel dat ik niet echt een goede moeder ben. Het is zo dubbel eigenlijk, want ik zou hun advies niet willen missen, maar ... Ze moeten niet betweterig zijn.'

Ouder:

'Ik ben vader van drie kinderen, maar je hoopt bij een ander soms een antwoord te vinden. Wat doe je met een kind dat zo boos is, ik vraag me af wat ik dan moet doen. Ik zei: jij bent de professional, wat doe jij dan?'

Uit: F. de Graaff, E. Singer en W. Devillé, *Onderzoek diversiteit en ouderbetrokkenheid in kindercentra*. NIVEL, Utrecht, 2006.

Als kinderen op dezelfde dagen komen, is de kans groter dat ze vrienden worden

Vormen van contact

Het intensiefste contact tussen ouders en pedagogisch medewerkers vindt plaats tijdens de wenperiode. Het meest voorkomende contact is tijdens het halen en brengen. Het is vooral het dagelijkse contact over de kinderen en opvoeden die bijdragen tot een vertrouwensrelatie. Daarnaast organiseren kinderdagverblijven allerlei andere vormen van oudercontact. Ouders kunnen meedoen met activiteiten voor de kinderen tijdens uitstapjes, feesten of door muziek te maken en iets te laten zien van eigen werk of hobby. Op ouderavonden kunnen ouders en pedagogisch medewerkers samen praten over de opvoeding in het kinderdagverblijf. Tijdens korte gesprekjes kunnen ouders en pedagogisch medewerkers indrukken uitwisselen over een individueel kind. Als er meer tijd nodig is, worden er speciale afspraken gemaakt, soms in aanwezigheid van een pedagoog of een andere deskundige. Het schriftje of logboek wordt door veel ouders, en later ook door de kinderen, zeer gewaardeerd. Daarin schrijven de pedagogisch medewerkers over wat een baby die dag heeft meegemaakt en over voeding en slapen. Bij de dreumesen en peuters maken de pedagogisch medewerkers soms een *portfolio* met tekeningen, foto's, korte

Een schriftje of logboek wordt door veel ouders zeer gewaardeerd.

observaties en knipsels van het kind. Kinderen vinden het zelf heerlijk om in hun portfolio te kijken en te praten over wat ze eerder hebben gedaan en gemaakt. Alle organisaties voor kinderopvang hebben de wettelijke verplichting om een oudercommissie in te stellen om ouders inspraak te geven in het pedagogisch en ouderbeleid van hun organisatie.

Kinderen vergelijken

Ligt een kind voor op het gemiddelde ontwikkelingsniveau? Ligt een kind daarop achter? In een groep worden kinderen bijna automatisch met elkaar vergeleken. De ouders en familie van kinderen zijn daar vaak erg mee bezig. Maar pedagogisch medewerkers gaan daar terughoudend mee om. Jonge kinderen ontwikkelen zich in heel verschillend tempo. Sommige kinderen zijn heel voorlijk met taal. Andere kinderen beginnen pas als ze bijna drie jaar zijn met praten, terwijl ze motorisch al heel ver zijn. Als een kind heel intens op een gebied leert, blijft er minder energie over voor andere gebieden. Pas als kinderen een jaar of 7 a 8 zijn trekken die verschillen veelal bij. Het is belangrijk dat een kind zijn of haar eigen tempo kan volgen en dat het kind daarin gerespecteerd wordt.

Pedagogisch medewerkers wijzen de ouders op deze natuurlijke verschillen in ontwikkeling. Als een kind op veel gebieden achterloopt of op een gebied erg afwijkt, kunnen ouders en pedagogisch medewerkers besluiten nader advies in te winnen. Maar de gerichtheid op het eigene en positieve van ieder kind is heel belangrijk. Er mag geen sfeer van rivaliteit tussen de ouders ontstaan.

Contacten tussen de ouders

Voor kinderen zijn vertrouwde relaties met de kinderen in de groep belangrijk. Ouders kunnen ook behoefte hebben aan sociale contacten en uitwisseling met andere ouders. Vooral als ouders nieuw in een buurt zijn of hun kind alleen

opvoeden. Als kinderen drie dagen op de groep komen, willen ze soms ook op andere dagen samenspelen. Misschien hebben de ouders soms extra opvang nodig. Pedagogisch medewerkers kunnen ouders op ideeën brengen: laat de kinderen eens bij elkaar spelen; kijk of je informeel extra opvangbehoefte kunt

Een moeder maakt met de kinderen muziek

Ouders en pedagogisch medewerkers delen plezier in de kinderen en in hun ontwikkeling.

oplossen. Op ouderavonden bieden ze aan ouders gelegenheid om over opvoeden te praten. Sommige kinderdagverblijven hebben eenmaal per jaar een dag voor alle ouders en kinderen. Dan treden de kinderen van de buitenschoolse opvang op met circusacts of wordt er met z'n allen gebarbecued.

Kinderen centraal

Natuurlijk zullen pedagogisch medewerkers en ouders wel eens van mening verschillen. Maar als er vanaf het begin

door beide partijen wordt geïnvesteerd in de samenwerking, zijn er bijna altijd oplossingen. Dat komt omdat ouders en pedagogisch medewerkers één groot gedeeld belang hebben: plezier in de kinderen en in hun ontwikkeling. Pedagogisch medewerkers vinden bevrediging in hun werk door de kinderen. En ouders zijn blij met de pedagogisch medewerkers als hun kinderen blij zijn. Kijken naar hoe jonge kinderen de wereld ontdekken en samen spelen is fascinerend. Het kinderdagverblijf geeft ouders de kans om hun inzicht in het wonder 'kind' te verdiepen. Het is gewoon leuk om te zien hoe heel jonge kinderen al van elkaar genieten. Het delen van opvoedingservaringen – de positieve ervaringen, twijfels en zorgen – komt de kwaliteit van de opvoeding in het kindercentrum ten goede en verrijkt de ervaringen van ouders.

Een vader bakt poffertjes

Het jaarlijkse feest met de ouders

Suggesties voor gespreksonderwerpen

- 1 Heeft u als ouder iets wat u graag met de kinderen in de groep zou doen? Iets met de kinderen koken, de baby laten zien, voorlezen, muziek maken, meegaan naar de kinderboerderij? Wordt dat door de pedagogisch medewerkers op prijs gesteld?
- 2 Als de pedagogisch medewerkers zich zorgen maken over uw kind, hoe wilt u dan op de hoogte worden gesteld? Hoe wilt u dat ze daarmee omgaan?
- 3 Vraagt u (ouder) wel eens advies aan pedagogisch medewerkers? Aan andere ouders? Hoe vindt u het om ongevraagd advies te krijgen? Vraagt de pedagogisch medewerker wel eens advies aan de ouders van een kind?
- 4 Voelt u (ouder) zich wel eens schuldig als u heel gehaast en laat uw kind komt ophalen? Ergert de pedagogisch medewerker zich wel eens aan ouders die kinderen gehaast en laat komen brengen en halen? Hoe gaat u met dit soort problemen om?
- 5 Op welke manier wordt in uw kinderdagverblijf of in uw groep feedback gegeven aan de pedagogisch medewerkers? Worden er wel eens complimenten gegeven?
- 6 Herkent u sommige van de uitspraken van ouders en pedagogisch medewerkers in box 4 Hoe zou u op deze uitspraken reageren?

Als je meer wilt lezen ...

Literatuur

Allewijn, Ellen. (2010). *Kinderopvang, partner in opvoeding? De communicatie tussen ouders en medewerkers gaat nergens over*. BBMP (4) 2010.

Bodegraven, N. en T. Kopmels (2002). *Kriebels in je hersens. Activiteiten en gesprekken met jonge kinderen*. Amsterdam: SWP.

BOinK (2010) *Stappenplan adviseren pedagogische kwaliteit kinderopvang*, www.boink.info.

BOinK (2010) *Checklist kwaliteit*.

BOinK (2008) *Welkom in de groep*; handvatten voor ouders en oudercommissies over groepsindeling en opendeurenbeleid in kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang.

Boogmans, J. (2010) *In je element*. Natuur in de kinderopvang. www.veldwerk.nl.

Cohen de Lara, H. (2009). *Keien van kinderen. Opvoeding van Kinderen en Jongeren*. Tilburg: Zwijsen BV.

Grift, B. (2010). *Kinderkoppie. Hoe de rijke leeromgeving bijdraagt aan de ontwikkeling van het kindbrein*. Amsterdam: SWP.

Nationale Speelraad (200) *Uitdaging en veiligheid, dilemma's bij het spelen*, www.boink.info.

Singer, E. en D. De Haan (2006). *Kijken, kijken, kijken. Over samenspelen, botsen en verzoenen bij jonge kinderen*. Amsterdam: SWP.

Samen boekje lezen

Singer, E. en L. Kleerekoper (2009). *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Valck, M (2010). *Wat mag...? Wat kan...? Dilemma's bij het spelen*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Weterings, A. (2010). *Horen en zien, ruiken, voelen, proeven. Natuurbeleving in de opvang bij kinderen van 0 tot 12 jaar*. Amsterdam: SWP.

Wet kinder opvang (2005)

Zwiep, C. (2010). *Doktertje spelen en zo. Omgaan met lichamelijke, intimiteit en seksualiteit*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

www.boink.info.

Dankwoord

Hoofdstuk 4: met dank aan Loes Kleerekoper, Aafke Huisman, Tineke Linssen en Leonie Heutz.

Hoofdstuk 6: met dank aan Hanneke Poot, Dorian de Haan, Kees Both, Djuna Denkers en Lidwien van Noorden.

Met dank aan Trijnie Boon voor de hulp bij het verhelderen van de tekst voor ouders.

Met dank aan Bernard van Leer Foundation voor het financieel steunen van mijn observatie-onderzoek.

Meer boeken over kinderopvang

Wat gaan we doen? van Constance Bogers en Carla Overduin

Spelenderwijs bewegen voor 0 tot 4 jaar van Eileen Kalkman en Miranda Rep

Doe-boek van Marianne de Valck

Deuren open voor ouders van Wendy Doeleman

Kind en verlies van Carla Overduin

Wat mag...? Wat kan...? van Marianne de Valck

Doktertje spelen en zo van Channa Zwiép

Groeien als kool van Christel Vondermans

KinderopvangPraktijk is een initiatief van het vakblad Kinderopvang www.kinderopvangtotaal.nl

Opvoeden op het kinderdagverblijf

Kinderen hebben op het kinderdagverblijf een eigen wereldje los van hun ouders, samen met andere kinderen en pedagogisch medewerkers. In een kinderdagverblijf vindt vanaf heel jonge leeftijd een deel van de opvoeding buiten het gezin plaats. Ouders willen zeker weten dat hun kind daar in goede handen is. Maar ze weten niet goed waar ze op moeten letten. Want goede kwaliteit, waaraan kun je dat zien?

Opvoeden op het kinderdagverblijf geeft informatie over het hoe en waarom van het opvoeden in kindercentra. Ouders krijgen een overzicht van wat pedagogisch medewerkers doen op het gebied van sociaal leren, taal, muziek, expressie, natuur of motorische ontwikkeling. Pedagogisch medewerkers krijgen inzicht in het perspectief van de ouders. Dit boek is een gezamenlijk initiatief van Elly Singer en BOinK. Het is gericht op wederzijds begrip en wil inspireren om actief mee te denken over de pedagogische doelen en de kwaliteit van het kinderdagverblijf.

Dr Elly Singer is pedagoog en ontwikkelingspsycholoog. Zij werkt als universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht. Zij doet al 20 jaar observatie-onderzoek in kindercentra. Samen met Loes Kleerekooper vormde zij de redactie van het standaardwerk *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* (2009). BOinK is de belangenvereniging van ouders in de kinderopvang en peuterspeelzalen en behartigt de belangen van de ongeveer 1 miljoen kinderen en hun ouders die gebruikmaken van deze voorzieningen.

Dit boek is tot stand gekomen dankzij
financiële steun van het ministerie van OCW

